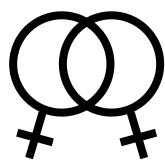

Redovno izdanje lezbejskih novina, Broj: 25, Godina XVI, Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava, Beograd, 2010

15

**ISTORIJA
RETROSPEKTIVA
LIČNE PRIČE
RADNI TIMOVI
FOTO-VРЕМЕПЛОВ
ПУБЛИКАЦИЈЕ**

LABRIS, ORGANIZACIJA ZA LEZBEJSKA LJUDSKA PRAVA U DECEMBRU OVE GODINE NAVRŠAVA 15 GODINA SVOG POSTOJANJA. OD POKRETANJA LEZBEJSKE SEKCIJE PRI GRUPI "ARKADIJA" 1995. DO DANAS, NAŠA ORGANIZACIJA PREŠLA JE DUG PUT U OSTVARIVANJU POČETNIH CILJEVA, PROMOCIJI LEZBEJSKIH LJUDSKIH PRAVA I RADU NA LEZBEJSKOJ VIDLJIVOSTI U DRUŠTVU.

STVARANJE LABRISA NESUMNJIVO PREDSTAVLJA VAŽAN DOGAĐAJ U ISTORIJI FEMINISTIČKOG I LGBT POKRETA NA OVIM PROSTORIMA, KOJI JE KAO GRUPA, SVOJOM ENERGIJOM, AKTIVISTIČKIM POTENCIJALOM, FEMINISTIČKIM OBRAZOVANJEM, I DISIDENTSKIM STATUSOM JEDNOG BROJA ŽENA ZAPOČEO PROMENU TRADICIONALNOG I PATRIJARHALNOG SISTEMA.

ZATO JE OVAJ 25. BROJ LEZBEJSKIH NOVINA POSVEĆEN UPRAVO NAŠOJ ISTORIJI I DOSTIGNUĆIMA ORGANIZACIJE, KAO I ŽENAMA KOJE SU NA NAJRAZLIČITIJE NAČINE DOPRINELE NJENOM, A TIME I SOPSTVENOM RAZVOJU. IAKO SE DANAS ČINI DA SU NAM SVA PRAVA DOSTUPNA I NEUPITNA (PRAVO GLASA, PRAVO NA RAD, OBRAZOVANJE, ABORTUS I RAZVOD), SISTEM NAM IZNOVA POKAZUJE SVU KRHKOST OSVOJENIH TERITORIJA I REGENERATIVNI KAPACITET PATRIJARHATA, ZBOG ČEGA JE JOŠ VAŽNIJE DA SOPSTVENU ISTORIJU PAMTIMO I NASTAVLJAMO!

LABRIS, NOVEMBAR 2010., BEOGRAD

---

03 ISTORIJA

- 03 GRADITELJKE NOVIH VREMENA
- 04 PRVO JE STIGLO JEDNO PISMO
- 06 OSNIVAČICE LABRISA_DJ MAJA
- 07 OSNIVAČICE LABRISA_LJILJA ŽVKOVIĆ
- 07 OSNIVAČICE LABRISA _LEPA MLAĐENOVIC
- 09 DOSTIGNUĆA LABRISA U POSLEDNJIH 15 GODINA
- 11 LABRISOVI PROGRAMI

12 RETROSPEKTIVA

- 12 PRVA LEZBEJSKA NEDELJA 1997
- 12 U TOM SOMBORU 2000
- 14 GEJ PARADA - IMA MESTA ZA SVE NAS 2001
- 15 TREĆA LEZBEJSKA NEDELJA 2004
- 17 MEDIJSKA KAMPAÑA - PONOSNA NA SVOJE RODITELJE 2006
- 18 IZMENA DISKRIMINATIVNOG UPITNIKA ZA DAVAOCHE KRVI
- 18 KAMPAÑA - LJUBAV ZA SVE 2007
- 20 BELGRADE PRIDE 2009
- 20 OBELEŽAVANJE MEĐUNARODNOG DANA LGBT PONOSA 2010

21 LIČNE PRIČE

- 24 RADNI TIMOVI

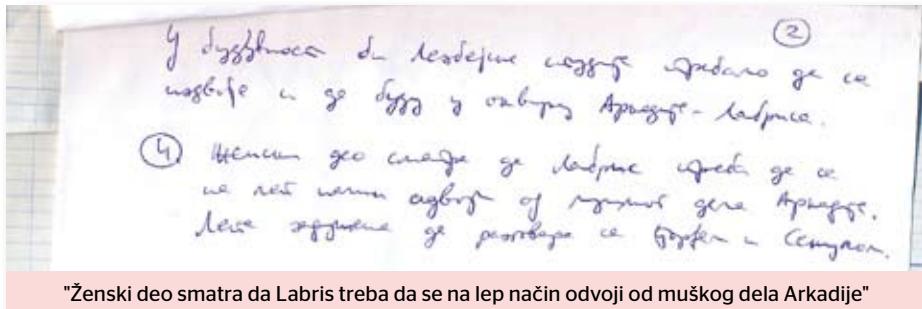
26 FOTO-VРЕМЕПЛОВ

30 LABRISOVE PUBLIKACIJE

GRADITELJKE NOVIH VREMENA

Piše: Lepa Mlađenović

-Kada žene koje vole žene odluče da se organizuju, one polaze sa mesta žudnje i iz uslova straha. Sa zvezdama u očima. Verujući jedna drugoj.

Za odluku da izađemo iz čutanja potrebno je da transformišemo svoj bol zbog tuđeg prezira, u znanje o sebi i drugima. Da verujemo da možemo strepnj i bes da preobrazimo u jezik i akciju. Odri Lord je to govorila pre trideset godina na periferijama rasističkog Njujorka. Da lezbejke žive u uslovima mizoginije i homofobije i da je važno govoriti, pričati, koračati, padati, dizati se, izlaziti, stalno ispočetka preobraćati mržnju u stvaranje i svoj rast. Izlaziti, uvek ispočetka, iz zaštite čutanja.

Dakle, potrebno je da neprekidno razgovaramo jedna s drugom i verujemo u podršku, jer na početku, nećemo je dobiti ni od koga drugog. Da je tražimo od druge i od sebe. Potrebno je da pre svega prihvativimo sebe i zavolimo se, da bi mogli da jednostavno živimo. Da bi mogli da shvatimo taj neprijateljski svet oko nas, jer u njemu ima budućih prijateljica i saveznika, samo im treba naše poverenje.

I uvek krećemo od početka. Prvo ide prva reč. Treba je zamisliti. Živeti sa njom u stomaku. Spavati s njom, hodati s njom. Disati nežno dok se izgovara. Želja pokreće. Na početku obično nije jednostavno. Neke od nas mogu samo da kažu, "Ono na L". I onda se stane, kao da sledeći glasovi "e-z-b" počinju da gmižu grlom, i ne može se dalje.

Jezik je stvarnost. To govore izvesne filozofkinje, a mi znamo šta nam telo govori o tome kako je živeti kada te mrze. Kada i puko izgovaranje određene reči izaziva

strah i drhtanje. Kada se reč "lezbejka" ne sme ni zamisliti, a potrebno je izreći je. Za nas, jezik je i stvarnost i proces. A proces menjanja sebe ide, između ostalog, kroz reči - potrebno je mnogo uvida, razgovora, hodanja trotoarima i trgovima osećajući sebe s ponosom, da jednu patrijarhatom izlivenu ženu, sebe, preobrazim u drugu koju želim biti. Taj proces postajanja lezbejkom ne mogu da prođem sama: kada govorim, potrebno je da me čuje druga koja je slična meni, koja će me razumeti, čuti, potvrditi.

Zato je važno samoorganizovanje lezbejki, jer je to između ostalog prekid sa istorijom brisanja lezbejske žudnje iz civilizacije. U našem nasleđu nije trebalo da budemo, a tu smo. Zato mi je potrebna ona koja je slična meni da bih uopšte postojala. Potrebno mi je da znam istoriju svojih pretkinja lezbejki. Da saznam koje su se žene volele u mojoj ulici, pre pedeset, sto ili dvesta godina. Lezbejski identitet ne možemo stvoriti u izolaciji.

Zato je važno samoorganizovanje lezbejki. To je raskidanje sa hegemonijom sistema patrijarhata koji je uvek heteroseksualan i nasilan. Koji nas uvlači u sebe kao usisivač da bi i mi postale zagovaračice prisilne heteroseksualnosti. Jer jedino tako ćemo biti prihvaćene. I kada u Beogradu 2001. nakon napada neofašista na lezbejke, gej muškarce i građane/ke na Gej paradi ponosa, Ministar Srbije kaže: "Rano je za prava homoseksualaca" i kada mi pomislimo na trenutak, možda je u pravu, da, rano je... znači da smo opet posustale. Jer, naravno da nije rano, pošto je već trebalo biti. I naravno da je odustajanje od svojih osnovnih prava još

jedno zalivanje sopstvene homofobije, i još jednom je institucija heteroseksualnosti odnela prednost nad našom egzistencijom. Zato je važno samoorganizovanje lezbejki, jer se onda dogovaramo, ohrabrujemo, podstičemo. Izdišemo strahove. Prekidamo proces normalizacije čutanja o lezbejskom postojanju.

Zato je potrebno samoorganizovanje lezbejki jer jedna žena koja voli žene nema ogledalo u društvu u kome živi. Kada izđe na ulicu ona se pretvara da je neka druga. Kada koleginice na pauzi pričaju o deci i mužu ona čuti, kada komšinice pitaju sa kime živite, ona kaže sa prijateljicom, kada gleda (hetero) ljubavni film, ona umišlja neke druge likove kako se ljube. Lezbejke nemaju društveno ogledalo - nema ni jednog pozitivog lika u našoj kulturnoj javnosti koja bi rekla Da, ja volim žene, ili Da, ja sam lezbejka, ili Da, ja živim sa partnekom. Ali mi znamo da će ih biti, jer samo što nisu.

Ta slika nas o nama u nama - to ogledalo, kako ga se eto plašimo, i s druge strane užasno čeznemo da ga uzmemu u svoje ruke, da pustimo svetlo, dovedemo sunce, i vidimo sopstveni smešak. Tu društvenu sliku stvaramo kroz aktivizam, kampanje, objavljuvanje, javnost. Da kažemo sebi, Da, ja sam lezbejka, da kažemo drugima isto to. I da drugi kažu nama, Da, ti si lezbejka, i da se naše žudnje raduju.

Zato postoje lezbejske organizacije na svetu. Zato je osnovana i naša organizacija Labris, da prizove sopstveni sjaj svake od nas i stvari dovoljno veliki društveni konsenzus da je biti lezbejka lepo.

Zato smo osnovale Labris, da otvaramo prostore u sebi, da menjamo svet oko sebe, da rasvetljavamo društvene uslove za biće lezbejske žudnje, koja čini naš život drugačijim od okoline. Da menjamo društvo. Kada okolina bude prepuna različitosti, onda će postojati stotine društvenih ogledala, stotine normalnosti i svaka će uzeti svoje ogledalo u kome će nam se druga moći da nasmeši. I mi njoj. To je društvo koje želimo. Mi smo graditeljke novih vremena.

Beograd 2005

ISTORIJA

LABRIS / 15 GODINA

PRVO JE STIGLO JEDNO PISMO

Kako je počelo organizovanje lezbejki i homoseksualaca u Beogradu

Piše: Lepa Mlađenović

Sećam se, pismo je stiglo iz Ljubljane na moju kućnu adresu oktobra 1990. Bilo je poslato na desetak adresa u Beogradu, nekoliko feministkinja i gejeva dobilo je to pismo. U to vreme otvarao se gej-lezbejski Roza Klub u Ljubljani, i one/i su nas pitale/i hoćemo li i mi da otvorimo jedan sličan Roza Klub u Beogradu. Zvao me je tada Dejan Nebrigić telefonom iz Pančeva, koji je takođe dobio pismo, i rekao: "Hajde i mi da se okupimo." Zbog pisma iz Roza Kluba. Dejan je telefonirao gej poznanicima i tako je u stvari počelo samoorganizovanje: prvi susret desio se u poslastičarnici hotela Moskva. Nisam nikada saznala zašto baš tu, ali neki gej muškarci su pričali kako su tamo ranije tradicionalno odlazili na kafu. Ja sam onda već imala iskustvo okupljanja u feminističkoj grupi Žene i društvo, dakle nije mi bilo neobično da sedimo zajedno zbog nekog političkog ili ličnog razloga.

Ali ovo je bilo drugačije. U grupi je bilo puno muškaraca i malo žena, samo nekoliko nas. Prvo smo se malo gledali/e, kako ko izgleda, da li nam se smeši. Većina nas se nikada pre nije srela na jednom mestu - toliko nas u našem gradu! Ah, kako je to bilo uzbudljivo, nismo jedine/i! Viđala sam ih na slikama, u knjigama, u Njujorku, ali ne i u Beogradu. Da, to su važne kote u mapama naše župnije! U istoriji grada! U udžbenicima o društvenim pokretima. Prvi put: četiri lezbejke se dogovaraju na javnom mestu. Tako je počelo - nakon nekoliko okupljanja u kafeima, prešle/i smo u stanove. Nakon toga nam je trebalo ime i cilj, kako ćemo se zvati i šta želimo da radimo. Na jednom od tih

prvih sastanaka, Boris Liler je rekao: "ARKADIJA, zemlja ljubavi i slobode..." Od svih predloženih imena ovo je imalo najviše podstaknutih fantazija, pa je onda dobilo i najviše glasova. Pored toga u Francuskoj je već početkom veka postojao jedan časopis istog imena koji je između ostalog stampao tekstove gej tematike. Dakle naše ime već je bilo deo evropske homoseksualne istorije.

Sledeće dve godine prošle su u dogovorima, susretima, međunarodnim konferencijama i pripremama za statut Arkadije. Kada je počeo rat u bivšoj domovini, neke/i od nas odmah su krenuli/e sa anti-ratnim aktivizmom, tako da okupljanja Arkadije nisu bila česta, ali je zato jedna od tema bila nacionalizam. Nekoliko nas (Dejan, Boris i ja) bili smo sasvim sigurni da Arkadija ne sme biti nacionalistička, i da grupa treba da promoviše ljudska prava svih diskriminisanih grupa.

Arkadija se prve četiri godine selila iz jednog u drugi prostor, i na kraju smestila u Centar za ženske studije. Tako smo 1994. štampale/i prvi mali bilten Arkadija, i krajem godine još jedan. Te godine broj lezbejki je počeo da se uvećava. Iskustvo ženskog pokreta, organizovanja, rada na emocijama kroz radionice, bilo je od ključne važnosti za razvoj grupe. Žene Arkadije bile su aktivne, spremne za saradnju: ženski pokret je doneo metode rada i principe koji su olakšavali procese udruživanja. Tako je 1995. jedan deo lezbejki poželeo da se odvoji od gej muškaraca iz Arkadije. Lezbejke su tada već uveliko bile aktivne u organizaciji kroz logistiku - oba biltena pripremila je Jelica Teodosijević, ono

malо para za štampanje došlo je od feministkinja lezbejki, a sve radionice vodile su lezbejke iz ženskog pokreta. I tako su autonomne i spremne lezbejke Arkadije odlučile da se samoorganizuju. I tako se želja ostvarila. Ljiljana Živković krenula je da nas organizuje, Jelena Labris je našla ime za grupu, i mi smo počele da se viđamo svakog petka kao Labriskinje.

Labris je već bilo poznato ime u istoriji lezbejskog međunarodnog pokreta. Bilo nam je važno da smo snažne i samostalne, a "labris" je baš to i označavao: žene koje koriste jednu stranu sekire da kopaju zemlju, dakle da seju, grade i hrane sebe i druge, a drugu stranu sekire da se odbrane od neprijatelja. Na taj način nisu bile zavisne od muškaraca ni u ratu, ni u miru.

Tako je nastajao Labris, tokom teških godina Miloševićevog totalitarnog režima. Okupljale smo se i dalje u prostorijama Centra za ženske studije i Autonomnog ženskog centra, ponekad i u Ženama u crnom. Tih godina bilo je nejasno šta su nevladine organizacije, i da li će uopšte jedna lezbejska organizacija moći da se registruje, s obzirom na to da je kasnije odbijeno registrovanje "Džentlmen"-a, koji je u Pančevu 1997. htio da pokrene Dejan Nebrigić.

Jedan deo feministkinja iz grupe bile su aktivne u anti-ratnom pokretu. Nekoliko njih već su bile napustile zemlju neprijateljsku prema lezbejkama, i krenule ka Berlinu, Londonu, Australiji, SAD, itd. Lezbejska prava nisu bila deo programa ni novoosnovanih organizacija za ljudska prava, a kamoli države. Dakle, kao i mnoge druge

ISTORIJA

Zaštitna ce secesija Apnege 29. IX 95.

Gejbić peg

1. Prezentovanje uobičajenog
2. Uzimanje uobičajenog
3. Tiposkop
4. Oglas je uobičajen u Apnegu
5. TV emisija neodgovara poglavama
6. Učenici bez uživanja u igri
7. Pregovor se paglomaju (duša opet uvek ne - iđe uvek - vrednost uvek raste) klijent - muškarac uvek godišnji

① Izrađene, bivane - Šta

gazdar fag-hag kipse - Šta uvek ne gledaš
če u e-mail uđe i t' zanemaraš

Zapisnik sa
sastanka
Arkadije

hrabre lezbejke u svetu, u državama u kojima je biti lezbejka bilo opasno po život, Labriskinje su radile i organizovale se.

Pokretačice i liderke Labrisa bile su i deo ženskog pokreta, tako da smo bile upoznate sa osnovnim principima organizovanja. Isto tako i pojmovi ženskih ljudskih prava i borbe već su bili usvojene vrednosti. Naš aktivizam je podrazumevao solidarnost sa svim grupama koje su diskriminisane. Tako su lezbejke bile na demonstracijama povodom Međunarodnog dana protiv fašizma, 9. novembra, zatim na protestima protiv diskriminacije Romkinja i Roma, na akcijama povodom 50 godina Međunarodne deklaracije ljudskih prava 1998., na akcijama povodom 8. Marta - Međunarodnog dana žena, potpisivale peticije za prava žena, Albanki i Hrvatica, za prava žena sa invaliditetom, za prava dece i žena koje su izložene muškom nasilju tokom kampanje 16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama... ponekad zajedno sa našim gej drugarima, zatim

prigovaračima savesti i drugim anti-militaristima.

A u međuvremenu smo radile na svojim životima kroz redovne radionice.

Ko smo mi u homofobičnom svetu?

Šta nas plaši, odakle naši strahovi i sramote? Šta želimo znati o sebi i drugim lezbejkama? Želje, snovi, erotiku lezbejske žudnje... sve su to bile teme o kojima smo razmenjivale iskustva. Pretvarati doživljaje u reči za mnoge je bilo jako teško, upravo zato što su lezbejke stigle iz sveta "bez mapu i bez jezika" kako je davno rekla Edrijen Rič. Upravo zato nam je bilo jako važno da razgovaramo, jer mnoge od rečenica koje smo izgovorile u Labrisu, nikada i nigde pre toga nismo se usudile reći.

A onda 2001. godine, Labriskinje su se registrovale, iznajmile svoj prostor za rad i organizovanje. Nakon velike žurke GOTOV JE, još jedna Lezbejska nedelja, sa sestricom lezbejkama iz Hrvatske, Makedonije i Slovenije. Kakva radost! Gotovo je sa režimom, mislile smo mi. Usvajamo evropske standarde - nadale smo se. Ljudska prava postaju uslov

razvoja društva - kakve lepe želje.

Nagoveštava se nacrt za novi ustav, za anti-diskriminacioni zakon, za zakon o ravnopravnosti polova... Ali već sledeće godine bilo je suviše rano. Naš pokušaj da organizujemo Dan ponosa lezbejki i gej muškaraca završio se napadom oko hiljadu fašistički orientisanih muškaraca na sve učesnice/ke i prolaznice/ke i simpatizeke/e parade Ponosa. Udarci, batine, šipke, kamenje, krv, strah, jaja u kosi, trka, bežanje. Bile smo hrabre i mnogo smo naučile tog 30. juna 2001. u Beogradu na Trgu Republike.

Petnaest godina Labrisa je petnaest godina ponosa i rada, aktivizma i ljubavi za žene koje vole žene. Mi dolazimo punih ruku, rekla je Džoan Nesl: *Vi, moje lezbejske drugarice dale ste mi svet u kome moje reči mogu da žive, gde je moja ljubav ljubljena suncem, gde se moj bes pretvara u viziju mogućnosti i akciju. Ovo su teška ali neminovna vremena. Ovo su vremena u kojima jesmo. Dolazimo punih ruku.*

BOLJI ŽIVOT ZA LEZBEJKE I GEJEVE

Piše: DJ Maja

Moji prvi susreti sa gej ljudima desili su se na sastancima *Arkadije* na koje me je moj gej drug prvi put odveo. *Arkadija* se sastajala jednom mesečno, koliko se sećam, i to u prostoru Ženskih studija, tada u ulici 7. jula, sada Kralja Petra, na mestu gde se sada nalazi restoran Dorian Gray. Nekako se poklopilo da su se tog dana žene sastajale i tu sam upoznala svoje prve drugarice lezbejke i naravno Lepu, koja me je pozvala u Ženski centar da uzmem neku literaturu. („Cicice-micice, da mi dodes ti u Ženski centar da ti dam neke knjižice“)

Za koji dan eto mene u ŽC-u i tu upoznajem Jelenu, i tada nas Lepa nagovara da se pridružimo ženskim grupama na sastanku ženske mreže 8. marta 1995. godine u Pančevu. U Pančevu smo upoznale Ljilju i tu je naše druženje počelo. Demonstrirale smo ulicama i nosile transparente. Sada mi se čini da smo se nas tri nekako našle kao padobranci, novopečene lezbejke aktivistkinje u tom moru raznih žena, da li zato što smo bile mlade ili što nismo poznavale puno ljudi, ali nekako smo se ukačile, i imale slična razmišljanja i zajedno smo se bacile na aktivizam. U to vreme *Arkadija* je još funkcionalisala i njihov bilten je izašao prvi put te godine. Tako smo i mi krenule da se okupljamo kao ženska sekcija *Arkadije*. To je tada više bilo druženje i upoznavanje nego neki ozbiljan aktivizam, ali polako su se stvari menjale. Odlazile smo često u Ženski centar, upoznavale razne feministkinje lezbejke iz inostranstva i učile. Do ideje za ime *Labris*, došle smo na jednoj sedeljci u ŽC-u. Jelena, Ljilja i ja bile smo novi podmladak lezbejskog aktivizma, naravno, pod budnim okom starijih aktivistkinja. U maju '95. posle jednog sastanka *Labrisa* (naše nove lezbejske podgrupe *Arkadije*) imale smo gerila akciju grafitiranja nekih ulica u Beogradu, koja se završila prvim nasiljem nad lezbejkama koje sam

doživela (nažalost, ne i poslednjim).

Pod utiskom tog događaja, gde srećom niko nije bio ozbiljnije povređen, odmah smo krenule u akciju, obaveštavale smo razne inostrane LGBT organizacije, inostrane LGBT novine i slično. Znale smo da ne možemo da se zaustavimo samo na radionicama i sastancima za mali krug ljudi. Otuda ideja da krenemo sa nečim do čega može da dođe veći broj žena - *Labris novinama*. U to vreme smo još uvek imale one praistorijske kompjutere i e-mailove preko računarskih centara, a interneta još nije bilo.

Te prve *Labris* novine nisu ličile na prave novine, već su bile pravi kolaž. Izašle su kao dvobroj. Pisale smo, prevodile, skupljale sličice, crtale labris sekiru - sećam se, angažovala sam svoju drugaricu Bojanu koja je ilustratorka, da nacrta labris za taj prvi broj časopisa. Sve smo same radile, štampale, kopirale, lepile volonterski. Nismo imale nekih sredstava za ozbiljnije štampanje, ali smo želete da to izgleda koliko-toliko ok. Tiraž je bio vrlo mali - svega stotinak ili 200 primeraka. I taj prvi dvobroj se praktično delio krišom, u Ženskom centru, na ženskim studijama i svuda gde su žene cirkulisale.

Ja sam u periodu '95-'97. još uvek živila na relaciji Srbija-Holandija i donosila neke časopise, brošure i razne korisne informacije. Bilo je tu vesti iz zemlje i sveta, tekstova o *coming-out-u*, o zdravlju, poezije, prikaza filmova, i sve više i više žena se pridruživalo *Labrisu* i učestvovalo u realizaciji narednih brojeva novina. Odlazile smo oragnizovano na Fest da gledamo filmove "When night is falling" i "Butterfly kiss", nabavljali su se lezbejski filmovi za buduću *Labrisovu* videoteku, skupljale smo lezbejsku muziku, pravile žurke na kojima smo puštale kd lang, Melisu Eteridž, Trejsi Čepmen... Za mene su to bila prava vremena entuzijazma. U međuvremenu sam počela da puštam muziku po gej-lezbejskim žurkama i klubovima i organizovala sam lezbejsko

veče u gej klubu *Visage*. To je bila prilika da se i po pitanju zabave pokrene nešto. Nažalost, s obzirom na to da je termin za ženske žurke bio nedelja, to nije zaživelio, tako da sam ubrzo počela da radim na miks večerima petkom i subotom. Na neki način, moj lezbejski aktivizam se prelio u te gej-lezbejske žurke krajem 90-ih i početkom 2000-ih kojima sam po mom mišljenju, ulepšala gej i lezbejsku scenu Beograda.

Kasnije '96 i '97, ostajem dopisni član *Labrisa* do trećeg broja. Tada sam još uvek bila tu i tamo u aktivizmu, dok opet ne bih otputovala negde na duže. U međuvremenu su se pojavile i još neke nove žene u *Labrisu*, tako da je uskoro i grupa formalno registrovana. Krajem devedesetih počela sam da radim u Ažinu, a kasnije u Astri, tako da sam još uvek bila u kontaktu sa *Labrisom*. Godine 2002. potpuno izlazim iz NVO krugova i menjam karijeru.

Te devedesete pamtim po druženju, žurkama i bez obzira na tadašnju političku situaciju, ratove i ostalo, boljim životom za gejeve i lezbejke. Imali smo Soul food, Industriju, Buhu, pa *Visage*, Sagu, Pharmu, a kasnije Promociju, X i tu bih negde stala jer sam već bila prešla tridesetu :) Možda je to zato što smo bili mlađi i ludi, što smo sve gledali drugaćijim očima, možda zato što smo bili *undergound*.

Mnogo se stvari promenilo od tada i ponosna sam što smo najzad imali PRIDE, što sam bila prisutna 10.10.2010. u Beogradu i što znam da sam svojim prisustvom na sceni i u aktivizmu 90ih počela utabavanje staze duge 15 godina. Danas živim sa svojom partnerkom, imamo našu firmu, našeg psa i pokušavamo da živimo kao bilo koji drugi par. Želimo da se venčamo, da imamo decu i da ne razmišljamo da li će neko da nas pogrešno shvati kada kažemo da smo ponosne lezbejke. Nadam se da nećemo morati da čekamo još narednih 15 godina na to.

MALI POMACI DAJU SNAGU

Piše: Ljilja Živković

Zapravo tek poslednje 2-3 godine, možemo jasno da vidimo neke od rezultata 20-ogodišnjeg rada. Daleko smo od velikog pomaka u položaju LGBT populacije u odnosu na početak devedesetih. Ali, ako bismo to vreme prihvatile kao totalni mrak ovo danas je zora za nas. Ako se nešto nauči kroz aktivistički rad to je da su promene spore, da je to „korak napred, dva koraka nazad“, a vratiti se na početnu tačku zahteva vreme, strpljenje i mnogo nerava. Ako me pitaš da li sam, kao pojedinka zadovoljna ovog trenutka, rekla bih ne. Često sam čak i ogorčena. Ipak, ne mogu da budem neosetljiva na te male pomake koji daju snagu i ponos. Podizanje zastave dugih boja iz kancelarije ombudsmana, 27. juna ove godine me je zaista ispunilo srećom! Jer znam koliki smo put prešle do tog trenutka i koliko će taj čin značiti deci oko nas, za koju godinu. To što je sadašnji ministar za ljudska i manjinska prava prvi u istoriji koji je uopšte priznao da su LGBT prava deo korpusa ljudskih prava je takođe značajan korak, jer smo se najzad time „upisali“ u tu istu istoriju. Takođe, ne mogu biti ravnodušna na odziv na ovogodišnju Paradu ponosa - na naše prijatelje, prijateljice, kolege, rođake koji su tog dana hodali sa nama ili u mislima bili uz nas, pružajući nam podršku i ljubav. A svakim takvim činom dobijamo priznanje naših života, i to je najvažnije.

U LG klubovima i kafićima srećem mlade, zadovoljne, samouverene i smeće osobe što za mene predstavlja potvrdu dobrih promena i dobrog aktivističkog rada. Puno mi je srce dok ih gledam, jer verujem da je njihova mladost počela drugačije od moje. Ukoliko ne rasterećenija, onda makar uz više podrške, razumevanja i ljubavi.

Moj utisak je da se i danas, kao i na početku radi sa podjednakom strašću. Ne vidim neku suštinsku razliku, jer su iste teme aktuelne već 15-20 godina. Ali pristup temama je drugačiji. Polje delovanja je mnogo šire, rezultati su danas vidljiviji. I razlika je u načinu na koji se LGBT prava predstavljaju i prihvataju u javnosti.

Početak je za mene bio veoma strastven i sveprožimuć. Ušla sam u neki novi svet i bila željna svega! Informacija, znanja, razgovora, prisnosti, pripadnosti... Možda naša osećanja i potrebe najbolje opisuje rečenica tadašnje članice Arkadije, a kasnije i Labrisa, Biljane, koja je na jednom sastanku za Maju, Jelenu i mene rekla da smo kao razigrani psi. Kod nje je pogled na nas izazivao osećaj sreće i radosti! Razmenu te vrste emocija je nemoguće zaboraviti i ne poželeti da se i tebi jednog dana dese.

NOVE MOGUĆNOSTI LEZBEJSKE SLOBODE

Piše: Lepa Mlađenović

Istorijske pokretačice Labrisa su Jelena Labris, Ljiljana Živković i još nekoliko žena. Osnivanje Labrisa desilo se nakon okupljanja lezbejki u okviru Arkadije. Mi smo se tih godina, '94 i '95, skupljale u Centru za ženske studije petkom u ulici Kralja Petra, koja se tada zvala ulica 7. jula. To je bilo sigurno mesto za nas. Feminističke organizacije su podržavale lezbejsko organizovanje, a ovaj prostor nam je posebno odgovarao.

Pošto je Arkadija bila Lezbejski i gej lobi, tu je na početku bilo mnogo više gej muškaraca nego lezbejki. Sećam se da je tada bilo par odličnih zajedničkih radionica o *coming out-u*, gde je po nas dvadesetoro sedelo u toj velikoj sobi i po prvi put čulo kako drugi slični nama žive u našem gradu. Onda smo se jednog dana dogovorili/e da se organizujemo tako da se gej muškarci sreću jednog petka, da smo zajedno sledećeg petka, a da je

treći petak u mesecu rezervisan samo za lezbejke - i tako u krug. Međutim, nakon ovog dogovora, prvi petak rezervisanog samo za muškarce bilo je samo njih dvojica, a drugog nijedan! Postepeno su počeli sve manje da dolaze i na zajedničke dane... pa je gej petak zvrio prazan. Onda smo mi rekli OK, mi čemo uzeti sve petke u mesecu!!! To je bilo sjajno, jer smo konačno imale prostor da budemo lezbejke sa lezbejkama tih dragocenih par sati. Poslednjeg radnog dana u nedelji, posle svih poslova! Sećam se, silazila bih od Studentskog trga ulicom 7. jula umorna, iscrpljena i već se radovala! Više puta se desilo... da kako uđem krenem da vičem i cićim odmah s vrata - onako... vičem imena žena koje su stigle, vičem par samoglasnika... mučnina je izlazila na sve strane, kao iz pretis lonca! Devedeste su sigurno najgore godine mog života... svakodnevice fašističkog režima, ratova preko granice, permanentne mizoginije, isključivanja. Tada sam imala ogromnu želju da vrištим i da znam da je to dobro. Dobro za mene i dobro za sve nas! Kada smo osnovale Labris, bila sam se samozadužila za radionice. Vodila sam sa drugaricama nekoliko njih, reklo bi se istorijskih radionica, na kojima smo pričale o egzistencijalnim lezbejskim temama po prvi put. O strahovima od roditelja, komšinica, o tome kako nam idu ljubavni odnosi, kako se mržnja homofobije prelama u porodicama, na poslu, na ulici. Dobro se sećam da smo jednom davale razne primere o strahovima kada vodimo ljubav. Mnoge lezbejke su imale slične primere... kad legnemo u krevet jedna s drugom, svaki i najtiši zvuk nas poremeti i izbaci iz temelja žudnje. Taman damo prostor našim lezbejskim telima, ali u njima je strah. Ako lupi prozor od vetroa, mi mislimo sad će neko da bane na vrata Da nas uhvati u tom "nedoličnom činu", da

nas pita šta tu radite, da nas ščepa za gušu - i to će biti kraj! Ceo svet će nas se odreći, roditelji zajedno sa njima. Taj noćni strah u krevetu zvale smo 'mačka na simsu' - valjda su to već tako imenovale lezbejke u nekim drugim jezicima, i to je opšte mesto straha žena koje vole žene na celom homofobičnom svetu. Mi smo u strahu od zvuka da neko dolazi, a to je zvuk macinog hoda! I tada i sada, to je stanje stvari u mnogim lezbejskim vezama - ne možeš da se opustiš u zagrljaju, jer iako su sva vrata zaključana, iako su svi prozori zatvoreni, iako je duboko u noć, naši strahovi su živi. To isto, vrlo često znači da si ti lezbejka samo noću, jer u mnogim odnosima njih dve, partnerke, danju hodaju jedna pored druge kao da su poznanice, slučajne prolaznice i od intime ne sme ništa da se vidi, čak i kada drugih nema u blizini. To je danonoćni strah koji radi u nama! Sećam se da sam tada radila radionice o nasilju nad ženama u razim gradovima i to sam volela i znala da radim. Ali voditi radionice sa lezbejkama koje nisu feministkinje bilo je nešto drugo. Nisam u prvi mah razumela o čemu se radi, zašto je stalno žagor, zašto pravilo o čutanju dok druge govore ne može da se poštuje. Onda sam polako počela da shvatam da je tu u pitanju dublji fenomen nego običan nemir... da žene koje nisu nikad bile u lezbejskom kontekstu imaju prepreke koji se javljaju u neverovatnim oblicima. Internalizovana homofobija ima hiljade lica. Otpor prema samoj sebi da se uopšte skoncentriše na sebe kao lezbejku ima na hiljade lica. Prihvatanje sebe lezbejkom je težak i bolan proces. Na radionicama se događalo da su neke žene dobacivale kao u školi. Sećam se jednom, jedna lezbejka je u sred radionice bacila kutiju cigareta preko cele sobe drugoj učesnici i sve su se smejale. To se nikad ne događa u radionicama sa heteroseksualnim ženama. Mi lezbejke na tim radionicama tada, a i sada, stvaramo sebe, kreiramo svoje identitete, izgovaramo reči kao male bebe, po prvi put. Oslobođamo se đubreta heteropatrijarhata u susretu jedne sa drugom.

Prvi pet godina radile smo radionice i stvarale značenje feminističke politike lezbejskog pokreta. Još za vreme stvaranja statuta i dokumenta 'Politika rada Labrisa' imale smo dugotrajne diskusije: koje principe hoćemo da širimo kroz lezbejski pokret, šta za nas znači šta je moralno, a šta nije moralno u odnosima

unutar jedne feminističke lezbejske grupe. Napolju je drmao fašistički srpski režim, neke od nas smo bile redovne na demonstracijama protiv rata i nasilja, a mi smo jednog dana, sećam se dobro, tri sata razgovarale oko jedne stavke: šta je emotivna zloupotreba, kada članice Labris-a ne smeju da se zaljubljuju u aktivistkinje, sta znači flertovanje ako smo zaposlene u Labrisu. Država je bila u najnemoralnijem trenutku svoje istorije, ali mi smo žudele za pravdom i novim društvom koje će biti zasnovano na drugaćijim vrednostima.

Druga scena koje se sećam bila je kada smo tražile stan za kancelariju Labrisa. Odlazilo je nas nekoliko u više stanova - ali to je morao biti stan u koji mogu da uđu žene sa kolicima ili sa smetnjama u hodanju. Ništa što je bilo sa više od tri stepenika nije dolazio u obzir, a merile smo i širinu liftova. To je politički izraz feminističke politike i aktivizma koji su protiv svih oblika diskriminacije. Ne možemo zamisliti lezbejsku grupu bez lezbejki iz ruralnih krajeva, bez Romkinja, bez žena sa invaliditetom, bez starijih lezbejki i mladih. Tih godina uzor mi je bila Odri Lord, koja se identifikovala kao Crninja, majka, lezbejka, pesnikinja, feministkinja, i Edrijen Rič, koja se identifikuje kao pesnikinja, bela feministkinja iz jevrejske porodice. Lezbejski aktivizam sada ima još jednu potpuno novu dimenziju: menjanje države i društvenih standarda! Ogromna društvena vidljivost je postignuta u poslednjih pet godina rada Labrisa, uspesi u lobiranju institucija! Ne postoje više ključne ustanove u gradu koje mogu da kažu da ne znaju da lezbejke i gej muškarci postoje u ovoj zemlji ili da je to 'uvoz sa zapada'. Poslednjih godina krenulo se sa Labrisovom edukacijom za profesionalna lica pri državnim institucijama - ja sam zadržljena. Koliko novih mladih lezbejki se pojavilo u našem gradu, koliko javnih ličnosti je tu da nam pruži podršku.

Bliži se kraj 2010. godine, a pre neki dan nam se javila devojka od 18. godina, tražeći literaturu za spremanje maturskog rada u gimnaziji na temu radikalnog feminism i homofobije. Kakva radost u meni! Ova činjenica govorii u prilog tome da je petnaest godina lezbejskog i trideset godina feminističkog pokreta uspelo da našim sugrađankama donese mogućnost politike novog jezika slobode, lepote i ljubavi.

LABRIS - DOSTIGNUĆA U POSLEDNJIH 15 GODINA

Piše: Desanka Drobac

PREDGOVOR

Kada imate petnaest godina, uglavnom ste već završile osnovnu školu, ušle u tzv. pubertet, stekle večna prijateljstva i bar jednom se smrtno zaljubile. Od tada vas smatraju delimično razvijenim za komunikaciju sa ostatkom sveta, uvaljuju vam odgovornost za vlastite postupke i stičete prvi od bezbrojnih uslova za ravnopravan status u društvu. Da bi se ova radost dočekala potrebne su godine dokazivanja svima i svakome, pre svega da, uopšte, postojite, a potom i da nešto vredite.

Slično je i kada ste LABRIS organizacija za lezbejska ljudska prava. U tom slučaju prošle ste već koješta, ... i to se zovu dostignuća.

Daleke 1995. (čiji ovdašnji istorijski kontekst neću pominjati jer je svima dobro poznat) LABRIS štampa **PRVI broj lezbejskih novina** na ovim (ex YU) prostorima pod nazivom LABRIS novine. Novine su od tad do danas izlazile neredovno, prevashodno iz finansijskih razloga ali te prve novine su definitivno učinile istorijski pomak u oblast ljudskih prava (kako bi se danas reklo) i to je činjenica za poštovanje i za arhiv. Nama, međutim koje smo ih tada držale u rukama, one su bile ostvarenje sna i beskrajno uzbudljiva avantura u neistraženim i potencijalno opasnim predelima stvarnosti i maštete. Potreba da se javnost suoči sa našom egzistencijom tada je počela da klijia. Bile smo radoznale i ponosne na nju.

S obzirom da lezbejska ex YU saradnja nikada nije dovođena u pitanje, naše slovenačke prijateljice su već 1997. organizovale i Prvu lezbejsku nedelju i time utemeljile metode budućih kreativno-edukativnih susreta na lepim

mestima, a legende o pojedinim tačkama „slobodnih“ i radioničkih aktivnosti žive i danas u sećanjima učesnika kao izuzetan primer svezležbejske povezanosti i slobode.

Do **Druge lezbejske nedelje** u organizaciji Labrisa prošle su 3 godine i ona je 2000. održana na salašu nadomak Sombora. Brojala je preko 60 lezbejk iz Srbije i ex YU. Mnogima je bila prva i mnoge su tada na preoranom putu, pored njiva iz sveg glasa izgovorile „JA sam lezbejka“, prvi put u životu se odvaživši da to izgovore naglas pred nekim, bez straha od posledica.

Snaga te lezbejske nedelje je, slobodno mogu reći, dala zamajac svim budućim aktivnostima LABRISA i već 2001. sve je vrvilo od akcije. Pokrenut je **Prvi web site** (u ex YU) koji sa uspehom i stalnim usavršavanjem funkcioniše i danas dajući svojim postojanjem priliku i lezbejkama koje iz različitih razloga nisu u mogućnosti da budu aktivne, da se bar informišu o aktivnostima. S tom idejom iste godine oformljen je i „**Labris - lezbejski informativni centar**“ koji zainteresovane članice informiše o svim događanjima unutar organizacije kao i o događajima koji se tiču našeg života, uopšte. Najveća od tih akcija je svakako bila **PRVA PARADA PONOSA** (u ex YU) koja je prekinuta napadom navijačkih grupa u kojoj je nekoliko učesnika/ca kao i neadekvatno organizovanih predstavnika organa javnog reda bilo teže i lakše povređeno. Za ovaj „neuspeli“ pokušaj, dobili smo neuporedivo veću vidljivost i mnoga međunarodna priznanja ali sve to je ostavilo traumatično sećanje koje je bukvalno zakočilo čitavu generaciju lezbejk u osvajanju javnog prostora. Iste godine je u Hrvatskoj održan regionalni sastanak lezbejk iz država

bivše Jugoslavije u kojoj su učestvovale i predstavnice LABRIS-a.

Sledeće **2002.** u Sloveniji je održan seminar „**Jednakopravno državljanstvo**“ namenjen lezbejkama iz država ex YU. Takođe je pokrenut je projekat „**Edukacija ženskih grupa iz Srbije o lezbejskim ljudskim pravima**“ koji je bio veoma važan za povezivanje unutar ženskog aktivizma izloženog dugogodišnjoj borbi za opstanak i svoje mesto na NGO sceni i socijalno angažovanoj mapi društva. Potom je u saradnji sa gej-lezbejskim organizacijama Gayten i Queeria realizovana kampanja „**Zajedno različiti**“.

2003. LABRIS podnosi **predlog izmena i dopuna „Zakona o porodici“** što je veliki sistemski pomak u istoriji našeg zakonodavstva s obzirom da LABRIS predstavlja do tada zakonu nevidljivu grupu građanki. Samim tim, ovo je bio pokušaj da se uđe u samu strukturu društva i preko zvaničnih organa utiče na svakodnevni život, što nedvosmisleno utire put svakom budućem ostvarenju unutar šire društvene zajednice i to kroz zvanične tokove zakonodavstva. Projektom „**Edukacija ženskih nevladinih organizacija, nevladinih organizacija za ljudska prava i medija o lezbejskim ljudskim pravima**“ osvetljavaju se problemi jedne marginalizovane grupe i stiču uslovi da celo društvo prepozna mehanizme opresije i uključi se u stvaranje pravednijeg društva za sve. Iste godine LABRIS pokreće i **web psihološko savetovalište za lezbeijke** što je projekat od velike važnosti s obzirom da su zvanične institucije uglavnom nesenzibilisane, loše informisane i neobučene za rad na specifičnim potrebama predstavnica lezbejske populacije.

A, 2004. LABRIS podnosi amandmane na predlog **Antidiskriminacionog zakona i**

Krivičnog zakona Srbije. Nastavak mukotrpne borbe za osnovna ljudska prava LGBT populacije kroz institucije društva nikada ne bi bio dovoljno uspešan da je nisu pratile odgovarajuće akcije osvećivanja društva kroz manifestaciju vidljivosti i prisutnosti. Ove akcije su, istovremeno, bile osnažujući faktor za pripadnice/ke LGBT populacije, te je iste godine i organizovana **medijska kampanja „Živila različitost“** koja je bacila novo svetlo na naše postojanje i potrebe. Iste godine u Novom Sadu LABRIS organizuje izuzetno uspešnu **treću lezbejsku nedelju** kojoj prisustvuje zavidan broj učesnica iz Slovenije, Hrvatske, Makedonije, Bosne i Hercegovine i gde su se u izuzetnoj atmosferi bliskosti razmenila iskustva iz rada i života. Ne treba ponavljati koliko su ovakva iskustva dragocena u svakom pogledu, a naročito u smislu osnaživanja i prijateljstva.

Zbog toga je već sledeće **2005.** organizovana još jedna **kampanja** pod xnazivom „**Pravo na život bez nasilja**“ uporedo sa podnošenjem amandmana na predlog zakona o ravnopravnosti polova čiji je LABRIS potpisnik i čime u skladu sa svojim trajnim opredeljenjem ka stvaranju boljeg društva za sve, po ko zna koji put aktivno i javno učestvuje u kreiranju promene, na tiraniji većine zasnovanih i zastarelih društvenih odnosa. Kao rezime gorepomenutim aktivnostima LABRIS sprovodi **Istraživanje o nasilju nad LGBTTIQ osobama u Srbiji** o čemu je izdata i brošura.

2006. LABRIS pokreće seriju **seminara o lezbejskim ljudskim pravima namenjenih lezbejkama i ženama drugačije seksualne orientacije od heteroseksualne.** Tom prilikom veliki broj žena po prvi put uviđa da postoji organizovana grupa koja se bavi njihovim potrebama što nadalje osnažuje organizaciju u vidu pridruživanja novih volonterki i saradnica u nekim budućim aktivnostima. Coming out kao jedan od najbitnijih aspekata lezbejske egzistencije, po prvi put biva javno publikovan u vidu brošure o autentičnim iskustvima lezbejskog coming out-a u Srbiji. LABRIS takođe učestvuje na izradi trogodišnjeg „**Nacionalnog plana aktivnosti za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti**“ jer LABRIS je i nastao kao izdanak prevashodno feminističke borbe za ženska ljudska prava, odakle je iznjihan u samostalnost na rukama mnogih ženskih NGO-a. Ipak, LABRIS se uporedo

bavi i sobom i kao nužan doprinos svom autentično nepomirljivom odnosu prema diskriminaciji svih boja i oblika, inicira niz aktivnosti koje su iste godine dovele i do **promene upitnika za dobrovoljne davaoce krvi**, čime je stečeno pravo da lezbeijke kao i sve/i druge/i građanke/i daju krv. Sledeća, **2007.** je obeležena širenjem aktivnosti i povezivanjem sa srodnim organizacijama i simpatizerima, te je tako u saradnji sa ostalim LGBTTIQ aktivistkinjama/ima pokrenuta široko prihvaćena **kampanja protiv diskriminacije** pod nazivom „**Ljubav za sve**“ i tom prilikom su štampane prve razglednice i plakati na kojima gay i lezbejski parovi poziraju upravo za tu namenu. Bilo je zanimljivo posmatrati reakcije ljudi koji su u poštama, marketima, čekaonicama pronalazili razglednice. Istovremeno je započela i saradnja sa predstavnicama/ima demokratski orientisanih političkih partija i predstavnicama/ima vlasti. Ovo je već bio sasvim ozbiljan upliv LABRIS-a na političku scenu Srbije što nagoveštava uspostavljanje bliskih odnosa unutar struktura vlasti, a danas-sutra, možda i ulaska predstavnica LABRISA u politički život, čime bi se potencijalno stekla mogućnost direktnijeg uticaja na kreiranje životnih opcija društva u celini i odlučivanje o smernicama njegovog daljeg razvoja koji bi zadovoljili i posebnost LGBTIQ osoba.

Kao prirodan nastavak u **2008.** započeta je **edukacija** osoba koje se bave savetodavnim radom i zaposlene su u institucijama (centri za socijalni rad, škole, bolnice i sl.) Ovakav vid delovanja ne samo da čini lezbejke vidljivim, a LABRIS prepoznatljivim u svim bitnim strukturama društva već se time stvara i nova vrsta interaktivnih odnosa i otvaraju bezbrojne kreativne mogućnosti u saradnji na nivou svakodnevnih potreba u službama koje su od životne važnosti. Pored svoje pragmatičnosti ovaj poduhvat je i uvek obogaćujuće iskustvo. Takođe, ove godine LABRIS, konačno, dobija **odgovor od Srpskog lekarskog društva** na zahtev upućen još 2005.g. Kojim SLD potvrđuje zvaničan stav Svetske zdravstvene organizacije da istopolna orientacija nije bolest. Ovo je eklatantan primer koliko su dugotrajni procesi koji dovode u sklad pravdu i pravo i koliko je veličanstvena upornost kojom te promene stičemo uglavnom zahvaljujući entuzijazmu posvećenih. Zato je ogroman uspeh kada se posle čitave mračne istorije

pravosuđa baš angažovanjem LABRISA prvi put pokreće krivični postupak protiv organizovanog napada pripadnika klerofašističke organizacije Obraz na učesnice/ke Queer Beograd festivala kome je, inače, prisustvovao veliki broj stranih učesnika od kojih su neki bili i povređeni.

Konačno **2009.** nakon više od 4g. lobiranja **Koalicije protiv diskriminacije** čija je LABRIS članica, u aprilu je usvojen je Zakon o zabrani diskriminacije izmeđuostalog i na osnovu seksualnog opredeljenja! Naravno, zakon je mrtvo slovo na papiru ukoliko se ne sprovodi ali i za to slovo bile su potrebne godine kada je izgledalo da nikada neće biti ozvaničen. Nadamo se da će primena ovog zakona uslediti brže, jer ona je sad obaveza države koju, napokon, čine i seksualne manjine. Isto tako je, vođena upornošću i hrabrošću nekolicine aktivistkinja LABRISA nakon 8g. od prvog pokušaja (dok su u okruženju (Slovenija i Hrvatska) uspešno i više puta realizovane) LABRIS bio jedina organizacija koja je od početka do zabrane samo 24h pred početak, bila uključena u realizaciju

Povorce ponosa. Zbog svega navedenog ovo ne samo da nije bilo neuspeh nego je donelo neverovatan publicitet našim težnjama. Nadamo se da će kolege koje ove 2010. organizuju Prajd umeti sve to da iskoriste na pravi način, jer organizacija LABRIS im je savršeno pripremila teren, između ostalog i organizujući **Seminar za zaposlene u kancelarijama Republičkog zaštitnika građana kao i Pokrajinskog ombudsmena** sa temom predstavljanja prava LGBT osoba u Srbiji, što je, na kraju ove jubilarne 2010. rezultiralo doskora neverovatnim događajem i slikom dostojnom divljenja, da se jednog prosečno sivog kišnog dana u Beogradu, sa prozora kancelarije **Zaštitnika građana** zavijori zastava d u g i n i h boja.

EPILOG

Kada napunite 15g., pred vama je praktično ceo život. Svi vaši snovi zreli su za ostvarenje, a vaše želje stiču legitimitet na skali beskonačnih mogućnosti. Naspram vas je ostatak sveta. Ne nužno prijateljski nastrojenog. Ne uvek dobronomernog. Nikada istog. Zapravo, idealnog, da u njega uklopite sve svoje različitosti. Baš to želim LABRISU u danima koji neminovno dolaze...

LABRISOVI PROGRAMI

PRAVNA POMOĆ

Projekat Pravna pomoć ima za cilj pre svega intenziviranje komunikacije i saradnje LGBT organizacija, organizacija za ljudska prava i institucija koje pružaju pravnu podršku a u cilju unapređenja prava i zaštite LGBT osobama u slučajevima nasilja i/ili diskriminacije. Želimo da kroz aktivnosti ovog projekta unapredimo razmenu informacija u oblasti pravne podrške ali i da povećamo broj senzibilisanih pravnika/ica u organizacijama civilnog društva. Svesne da je homofobično nasilje gotovo nevidljivo, a sveprisutno, želimo da unapredimo informisanost LGBT osoba o mehanizmima i zakonskim mogućnostima zaštite u okviru postojećih institucija i regulative. Važan cilj projekta Pravna pomoć je i da omogućimo LGBT osobama pravnu podršku ali i psihološku osnaženost da prijavljuju nasilje i/ili diskriminaciju.

LOBIRANJE I ZAGOVARANJE

Ovaj program se odnosi na lobiranje vlasti, institucija, donosioca odluka, ali i drugih nevladinih organizacija za ljudska prava, da uvrste lezbejska ljudska prava u postojeće zakone, propise, politike. Takođe, radimo i na lobiranju za usvajanje novih zakona koji će na adekvatan način štititi LGBT ljudska prava. U okviru ovog programa, Labris organizuje press konferencije, javne rasprave, pokreće medijske kampanje, izdaje publikacije a s ciljem podizanja vidljivosti LGBT osoba i seksualne orientacije kao osnovnog ljudskog prava. Takođe, s namerom da unapredimo i utičemo na zakonodavstvo koje se tiče ljudskih prava - učestvujemo u pisanju amandmana ali i zakonskih predloga koji bi poboljšali položaj osoba drugačije seksualne orientacije od heteroseksualne.

EDUKACIJA

Edukacija je Labrisov program koji podrazumeva organizovanje seminara i radionica za različite ciljne grupe, a s ciljem informisanja i senzibilisanja na temu lezbejskih ljudskih prava. Do sada su Labrisove seminare pohađale učesnice i učesnici iz sledećih ciljnih grupa: mediji, omladinske nevladine organizacije, ombudsmani, omladine političkih partija, zaposlene/i u institucijama koje/i se bave nekom vrstom savetodavnog i terapijskog rada, ženske nevladine organizacije. Kroz edukativne aktivnosti pravimo kontakte sa potencijalnim saveznicima/icma u naporima za promociju lezbejskih ljudskih prava i stvaramo mrežu podrške za lezbejke i biseksualne žene.

INFO CENTAR

Info centar Labrisa pruža informacije o radu organizacije - našoj istoriji, trenutnim i budućim aktivnostima, uslugama koje su na raspaganju - podršku, prostor za edukaciju, druženje i razmenu mišljenja i iskustava sa drugim ženama. Edukativni program Info centra namenjen je lezbejkama i ženama drugačije seksualne orientacije od heteroseksualne i njihovom osnaživanju. U Resurs centru može da se koristi internet, a organizuju se brojna dešavanja u toku godine - projekcije filmova, radionice, večeri druženja, kokteli, izložbe... Takođe, na raspaganju su bogata biblioteka i videoteka.

PSIHOLOŠKO SAVETOVALIŠTE

U okviru Labrisovog Info centra funkcioniše i Psihološko savetovalište. Psihološko savetovalište je bezbedno mesto gde lezbejke, biseksualne i druge žene čija je seksualna orientacija drugačija od heteroseksualne mogu da iznesu svoje probleme, nedoumice i pitanja psihološkinjama koje razumeju specifičnosti lezbejske egzistencije, homofobije i problema sa kojima se susrećemo.

KAKO FUNKCIONIŠE PSIHOLOŠKO SAVETOVALIŠTE?

Individualni rad

Zainteresovane žene susret sa psihološkinjom mogu zakazati putem telefona 062 1655 494 ili putem e-maila lez.savet@gmail.com Telefonsko zakazivanje susreta vrši se isključivo ponedeljkom i petkom od 10h do 12h. Razgovore će obavljati psihološkinje Biljana Popović i Dragana Ilić, u prostorijama Psiholoških prostora. Savetovalište je potpuno besplatno.

Grupni rad

Osim individualnih razgovora, ako to žele, korisnice usluga Savetovališta imaju mogućnost da učestvuju i u grupnim radu sa drugim korisnicama Savetovališta, a sve u dogовору sa psihološkinjama.

LEZBEJSKA PRAVA SU DEO LJUDSKIH PRAVA

PRVA LEZBEJSKA NEDELJA - SKUP LEZBEJKI IZ DRŽAVA BIVŠE JUGOSLAVIJE,
ODRŽANOG NA POHORJU U SLOVENIJI OD 24. - 30.JUNA 1997. GODINE

Okupile smo se na Pohorju, lezbejke iz Novog Sada, Maribora, Skoplja, Ljubljane, Beograda, Zagreba, Splita, Prištine, nas četrdeset i pet, da bi na jedinstven način, po prvi put u istoriji, razmenile iskustva.

Da bi kroz ovaj susret ojačale odnose i lezbejsku solidarnost, među nama.

Da bi produbile i izdiskutovale znanje lezbejskih i feminističkih teorija.

Da bi podržale nove inicijative organizovanja lezbejki, pogotovo u mjestima gde ih još nema.

Tokom ovih šest dana slušale smo jedna drugu, čule smo različita iskustva o kompleksnosti lezbejske egzistencije u hetero-patrijarhalnom društvu. Nije bilo lako, bilo nam je lepo.

Radile smo kroz radionice, što je mnogima od nas pomoglo da se ohrabre u svojim lezbejskim identitetima, kako bi osnažile svoj privatni život i političke aktivnosti.

Pokazalo se da smo prevazišle nacionalne i državne granice i susrele se kroz iskustva naših lezbejskih egzistencija.

Potpovrđeno se da je mržnja prema lezbejkama, legitimizirana kroz društvene, državne i kulturne institucije, isto tako deo našeg ličnog života, i da je oslobađanje od homofobije proces u kome smo potrebne jedna drugoj.

U sred šume, vrištale, pjevale, igrale, uživale

DOGOVORILE SMO SE

- da ćemo međusobno surađivati, jer to želimo
- da ćemo nastaviti sa susretima, svake godine
- da ćemo raditi na lezbejskoj vidljivosti, na svakom mestu
- da ćemo podržavati jedna drugu u osnivanju novih grupa i drugih političkih aktivnosti u promociji lezbejskih ljudskih prava

- da ćemo podržavati jedna drugu u re-kreiranju lezbejskog svjetskog pokreta
- da ćemo formirati feminističko-lezbejsku radnu grupu koja će analizirati političke sisteme država bivše Jugoslavije i razraditi plan akcije za uspostavljanje građanske jednakosti lezbejkama.

Važno nam je da smo različite i da nosimo hiljadu normalnosti s kojima menjamo svjet.

na Pohorju, 30. juna 1997. u organizaciji feminističko lezbejske grupe KASANDRA / Ljubljana i grupe za lezbejska ljudska prava LABRIS / Beograd

U TOM SOMBORU

DRUGA LEZBEJSKA NEDELJA - "BUDI TO ŠTO JESI", SOMBOR 17. - 22. OKTOBRA 2000

Kada me je Jelena V. zamolila da napišem tekstić o drugoj Lezbejskoj nedelji u Somboru, prvo sam se samo nasmejala u neverici. Pomiclih, pa to je bilo pre 10 godina, nije baš da se sećam. Onda rekoh, a i ono čega se sećam, možda i nije baš za novine, na njeno iskreno čuđenje. Svakako, za mene je to bio vredan i uspomenama ispunjen događaj, pa ču pokušati da evociram uspomene i utiske, a i značaj koji je za mene taj događaj imao. Kad je pisao svoju čuvenu pesmu, Zvonko Bogdan nije ni slatio kakav će se spektakl odigrati te davne 2000. godine u tom Somboru. Tačnije, kraj tog Sombora, u

motelu Beli Dvor, gde se okupilo 60 žena, pretežno lezbejki, iz Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Makedonije, Srbije i Kosova, da nešto nauče, da se druže, da se međusobno ohrabre i da na neki način proslave svoju različitost. Zajedno. Nismo se poznavale, ne sve, naravno. Neke jesmo, uglavnom iz viđenja. Događaj o kom govorim poznat je kao Lezbejska nedelja, druga po redu. Radnja se odigrava neposredno posle petog oktobra 2000. Samo što se dogodiše tzv. demokratske promene. Euforija, energija, sveopšta radost i osećaj slobode koja nema granica,

sveprisutan je i neodoljivo zarazan. Idealan tajming za ovakav događaj. Moja cela godina ispunjena je novim otkrićima, putovanjima, novim ljudima, sjajnim seminarima, psihodramom... Ne samo što nema više Slobe, nego imam prvu pravu devojku, posle godina zalutalih traganja u hetero svetu. Kad kažem prava, mislim na par ranijih uglavnog tragikomičnih pokušaja, nesuvliso završenih. Put koji mnogo obećava. Sa nama gomila žena, vrlo izvesno lezbejki (da ne gnjavim sa onim politički korektnim akronimom), od kojih većinu ne znamo, a idemo na zajednički put, i treba da budemo tamo negde čitavih 7 dana. Ne sećam se ni šta sam rekla roditeljima, sigurno ne celu istinu. Moguće da sam sve to obavila velom nekog seminara na kojima sam uvek rado učestvovala. Tako da i nisu imali zbog čega da brinu. Bila sam u sigurnim rukama. Seminari su društveno korisna, poželjna roba.

Dodatna motivacija bila je maknuti se iz Beograda, pobeći malo iz kancelarije, promeniti okruženje. Naravno da sam uzela odmor, pa ko i ne bi? A onda je krenuo *tour de force*, već u autobusu. Neka je krenula da pevuši, sledeća se pridružila, a onda je treća izvadila daire... najednom je autobus počeo da liči na pokretnu operu, mjužikl. Dobro, neke od nas su se suzdržavale od pevanja iz prostog razloga nedostaka sluha. Umesto toga, cupkale smo na sedištima. Here we go. Gde sam to ja, dođavola? Uz sve divne konotacije na đavola u ovom slučaju. Jednom smo morale i da stignemo. A tamo, usred neke polupitome prirode, poluopremljeni motel Beli dvor. Ne baš mnogo gostiju. Idealno. Najzad smo Mi većina. Zanimljiv osećaj. Može li biti boljeg mesta za 60 lezbejki? Ne verujem, mislim da smo u tom trenutku na najboljem mogućem mestu i u najboljem društvu na svetu. O predivnom oktobarskom suncu da i ne govorim. Kec na deset.

Usledio je šok ljudi koji rade u motelu. Znali su oni ko dolazi, ali ipak, punom merom su to doživeli kada se naša mala gomilica pojavila pred njihovim očima, sa raznoraznim zahtevima, tipa, vegetarijanska, nedajbože veganska hrana... kad bolje razmislim, mislim da je to bio jedini za njih neobičan zahtev. Mada značajan, jer poneki konobari smatraše da su iznutrice vegetarijanska hrana, jer to pobogu nije meso. Doduše, ovo je istinita anegdota sa nekog drugog seminara, takođe lezbejskog, odigranog nešto ranije

negde u Srbiji, ali se isto tako moglo i ovde dogoditi. Naravno, morale smo dobar deo vremena da okupiramo gotovo ceo motel sa svim pomoćnim prostorijama, ne bi li održale sve predviđene radionice. Potom i žurke, kojima se svaki dan završavao, sa izuzetkom onih dana, koji su tako i počinjali. Što je dalje odmicalo vreme, bilo je sve više takvih dana.

Ne verujem da je to bilo planirano, ali najviše pamtim one nezvanične radionice kod Zoe i Lene Je (koje su takođe održale fenomenalno feminističko pozorište, kao zvaničnu radionicu), koje su se odvijale svakodnevno u pauzama ostalih, u nešto drugačijem, opuštenijem, maniru. Tu nije bilo unapred zacrtanih pravila, osim jednog. Sve je apsolutno dobrovoljno. Detalje čuvam za one koje su tamo bile, a one znaju zašto. Tu se i poslednji put pevala Brenina 'Jugoslavija' (najviše odzvanjaju glasovi Rade i Zoke: "I ratara, i pastira, u frulicu kad zasvira..."), tu je, kroz igru i pesmu, nastao i mnogima poznati 'Manifest pičke'. Naučila sam da pička nije neizostavno ružna reč, bez obzira što je najčešća u domaćim psovjkama. Takođe sam naučila da mogu da kažem, čak i da vičem „Ja sam lezbejka!“, i da je to nešto dobro. Čak iako se zvanično izjašnjavam kao bi. Koga je uopšte briga? I da ima još mnogo takvih oko mene. Muzika, smeh, opuštenost, verovatno prouzrokovana idejom tolike udaljenosti od realnosti koja nas okružuje, dovele su do nezapamćene kreativnosti i vatrometa ideja koje su skakale geometrijskom progresijom. Prava je šteta što je jedva neka od nas bila spremna da išta od toga baci na papir. Sigurna sam da bi se desila makar novela, ako ne i film. Pravdam to nedostatkom vremena. Morale su da se dese i neke ljubavi, naravno.

Neće mi zameriti Labrisice što zvanične radionice stavljaju na drugo mesto. Sve su bile sjajne i nezaboravne, počinjale opštim snebivanjem učesnica, laganim otvaranjem, a zavšavale se ogromnim zagrljajem, makar simboličnim, prepoznavanjem, ponekad i potpunim razumevanjem učesnica i njihovih životnih situacija. Naučila sam da nije samo mene strah što sam drugačija, da su neke žene trpele strašno nasilje zbog svoje seksualnosti, bivale izbacivane iz domova, prebijane, maltretirane na najgore i nezamislive načine. Neke su bolje prošle. I jedne i druge su bile neviđena podrška onima koje imaju manje iskustava, koje još ne znaju šta bi

sa svojim lezbejstvom, koje ne smeju da kažu šta su, ni najboljoj drugarici, sestri, majci, ne daj bože bratu ili ocu...

Ipak moram da izdvojam radionicu koja mi je ostala u sećanju kao najupečatljivija. Irenin Wen-Do u prirodi, borilačka veština samoodbrane, kojom smo naučile kako da se odbranimo od eventualnih napada potencijalnih silovatelja i sličnih (pod uslovom da nas neko nije napao baš pištoljem - u tom slučaju bilo bi korisno imati isti), samo pomoću svog tela i glasa. Da, glas je moćno oružje, i treba znati kad ga upotrebiti, lekcija u okviru lekcije.

U onim opuštenim časovima rodila se i lezbejska himna - "Drugarice, lažljivice", koja je u ovom okruženju dobila, za mene, novu konotaciju, lezbejsku, naravno, što mi je Tanja za šankom objasnila.

Radionice su bile brojne, neke manje, neke više zanimljive, kao što to mora biti. Tu sam prvi put čula da i u lezbejskim vezama postoji nasilje, da postoji nešto što se zove internalizovana homofobija, i da je to zeznut igrač, da je 'coming out' proces koji može da potraje i ceo život... Na ličnom planu, upoznala sam i čari višeljublja, tzv. poliamorije, mada tada nisam znala za postojanje tog pojma, svakako sam bila sigurna da živim u njemu. Iz te priče nastala je i nova velika ljubav, nešto kasnije i moja prva ozbiljna veza, koja je i sada na snazi.

Nikada pre i nikada posle u životu nisam videla više lezbejki na jednom mestu. Skoro u harmoniji. Nikada nisam toliko puta čula reč: lezbejka, pička, gej, feminizam, lično je političko. Mnogo sam toga zaboravila, ali taj osećaj pripadnosti i nepatvorene spontanosti i slobode ostaje u meni. Što se mene tiče, ovo je bilo jedno od onih putovanja, koje mi se zauvek upisalo u svaki delić tela, i mesto gde uvek mogu da potražim snagu kad mi zatreba i odgovore koji mi u nekom trenutku nedostaju. Život više nikad nije bio isti. Niti bi trebalo da bude. Snaga koju nalazim kad se prisetim lezbejske nedelje, stvarno je savršen osećaj.

Eh, da je Zvonko bio tamo, sigurna sam da bi dodaо još par stihova, npr: "Pa i žena ženu ima... u tom Somboru". Mislim, ok, piju i vina...

Prošla je cela decenija od druge lezbejske nedelje. Mislim da je vreme za sledeću. Krajnje.

Korana Koraksić, Oktobar, 2010.

IMA MESTA ZA SVE NAS

Najvažnije je ideološki rasvetliti pozadinu demonstracija - one su, pre svega, bile neonacističke, u pravom smislu te reči. Učesnici skinheads, članovi grupe Krv&Čast, su srpski izdanak istoimene internacionalne mreže, koja se, između ostalog, zalaže za sistematsko uništavanje Roma, Jevreja, feministkinja, narkomana, homoseksualaca i ostalih "kategorija", koje smetaju "ponosnom, heteroseksualnom, belom muškarcu".

Takođe, iako se javno ogradio od organizacije kontra-mitinga, OBRAZ, protiv-ustavna ekstremno nacionalistička grupa takođe je pozivala nekoliko dana pre toga na zaustavljanje prve gej parade, zajedno sa Svetosavskom strankom, čiji je predsednik i osnivač, navodno došavši da mirno protestuje, dao implicitni blagoslov za nasilje, jer nije ništa uradio da ga zaustavi, već je svojim prisustvom strukturno učestvovao u nasilju. Bili su viđeni i četnici sa već dobro poznatom ikonografijom, kao i militantni navijači fudbalskih klubova Rad, Crvena zvezda i Partizan. Tražimo podnošenje krivičnih prijava protiv svih učesnika demonstracija.

Takođe, policija nije adekvatno intervenisala, iako je skup bio regularno prijavljen, uprkos tome što su organizatori više puta upozoravali na pozive za linč, koji se na kraju i dogodio. Izjava Boška Buhe, načelnika beogradskog SUP-a, takođe je šokantna, posle niza krivičnih dela: prebijanja nevinih građanki i građana, opsedanja SKC-a, kamenovanja prostorija SDU i brutalnog obračuna sa policijom, gej-muškarci i lezbejke su za njega i dalje "nastrani", a ne počinjoci ovih

anti-civilizacijskih i anti-demokratskih protesta. Važno je napomenuti da su protestanti bili brutalni prema svima: od slučajnih prolaznika, preko novinara, do heteroseksualnih ljudi koji su došli da podrže manifestaciju. To govori o zaprepašćujućoj količini besa i mržnje, ali nikako ne treba misliti da je to nekakav slučajni, nekontrolisani obračun, naprotiv: imali smo jasno navedene organizatore, koji su povezani sa SPC-om (koja se, naravno, nije ogradila od izjava njihovog predstavnika) i VJ, u čijim je prostorijama smešten otačastveni pokret OBRAZ. Predstavnike inače zavađenih navijača mogla je da ujedini samo neka eksterna struktura, nikako oni sami, spontano, kao i ideologija iza koje stoje naznačene organizacije. Tražimo podnošenje krivičnih prijava protiv organizatora demonstracija.

Zaprepašće i izostanak adekvatnih reakcija političke javnosti, budući da su se tim povodom saopštenjima osude pojavili GSS, Vlatko Sekulovski iz SDU i, delimično, Zoran Đindić, Žarko Korać, iako potpredsednik vlade Srbije i ubedeni socijal-demokrata, u svom obraćanju javnosti javno se ogradio od učešća u organizovanju demonstracija, bez ijedne osude za navedene vandalske činove, što otvara još jedan problem: zna li on, kao i ostali, koji nisu našli za potrebno da nasilje osude, da sa ovakvim stanjem ljudskih prava Srbiji je strukturno onemogućena integracija u evropske institucije? Potpuno se opravdano može zaključiti da je većini političara stalo da se ne zameraju "homofobičnoj javnosti", koju oni ne samo da prepoznaju kao takvu, već je svojim neodgovornim (ne)reagovanjem i DIREKTNO PROIZVODE, umesto da taj i takav javni diskurs senzibilizuju u skladu sa njihovim javnim zalaganjima za demokratiju i poštovanje ljudskih prava. Zašto se seksualnim manjinama negira javno ispoljavanje svoje seksualne orientacije, pravo da šetaju slobodno ulicama? Zbog čega se - ukoliko je zaista

legalista kako nas uverava - nije oglasio predsednik Vojislav Koštunica, koji je izdao saopštenje povodom nedavnog pojavljivanja anti-jevrejskih grafita, a kada su žrtve tog istog fašizma homoseksualci, on samo "mudro" čuti? Zar нико ne razume koliko nas ovakvi događaji udaljuju od svih civilizacijskih integracija, porasta standarda, razvoja kulture, nauke i umetnosti? Tražimo jasnou osudu protesta od svih relevantnih institucija, organizacija i pojedinica u Srbiji i SRJ.

Ipak, mislim da su postignuti određeni pozitivni efekti - pre svega, gay i lezbejskom pokretu (kao i ambivalentnim "neutralnim posmatračima") otvoren je horizont viđenja sa čime se suočavaju, eksplicitno i nedvosmisleno. Svi učesnici gej-parade dobili su nagradu "Grizly Bear Award", (dodeljuje The International Lesbian & Gay Cultural Network), ekvivalent nagrade koju je Radio B92 dobio na Berlinskom filmskom festivalu za film "Marble Ass". International Lesbian and Gay Association (ILGA) izvršila je diplomatski pritisak na visoke predstavnike evropskih institucija u smeru podrške razvoja prava seksualnih manjina u Srbiji. Takođe, mnoge domaće nevladine organizacije - pre svih Fond za humanitarno pravo i Helsinski odbor - sarađivaće sa nama ubuduće na donošenju anti-diskriminacionih zakona u vezi sa seksualnom orijentacijom. Pojedine javne ličnosti stale su na našu stranu (između ostalih Biljana Srbljanović, Vladimir Arsenijević, Slađana Milošević, Borka Pavićević, Tijana Mandić, Žarana Papić itd.) i nadalje će pomagati borbu protiv nacifikacije društva, u kojoj su, moram sa žalošću da konstatujem, na etički ispravnoj strani, gej-muškarci i lezbejke još uvek (pomal) usamljeni.

**za Kampanju protiv homofobije,
Dušan Maljković, izvrsni ko-ordinator
4.7.2001.**

NAŠA MREŽA- NAŠA SNAGA

Piše: Desanka Drobac

RETRO-
SPEKTIVA

Eh, taj Novi Sad. Još od Sremskih Karlovaca počela sam da osećam kako nadolazi plima ženske energije, a kad sam na ulasku u Novi Sad ugledala J. Č. na biciklu, jedva sam odolela da svoje oduševljenje opšteženskom kreativnošću i specifično lezbejskom energijom da se do cilja stigne ne birajući (prevozna) sredstva, ne podelim sa ostalim putnicima u autobusu. Uzgred, bar 30% njih su bili panduri u civilu, pa je 'majstor' nagario i prošao zajedno sa mnom kroz crveno, bez straha, ostavljajući me bez mogućnosti da J. Č. pošaljem bar neverbalnu podršku. Da sam predugo živila daleko od vojvođanske Pešte, kako od milošte zovem NS, shvatila sam tek kad je bus prošao pored Sinagoge, što je značilo da je ono što mi je ličilo na PTT i bilo PTT, a da je ono što je raskopano ipak početak centra, te sam bila prinuđena da se sa glavne stanice vratim gradskim busom 4 nazad i tako nesvesno podržim J. Č. da se svojim dvotočkašem pre mene dokotrlja do hotela 'Vojvodina'. Ubeđena da će po starom lezbejsko-feminističkom običaju sve početi debelim zakašnjenjem, smestila sam se blizu šanca kod 'Trčike' i merkala žensku populaciju Novog Sada, što bar kao preventivnu anti-stres terapiju toplo preporučujem. Te ravničarke baš umeju da iskoriste vreme, pa sam gledajući ih kako lagano ustaju, sedaju, šoljicu prinose usnama... hmm... kako im pogled klizi lagano preko svega (pa i mene), stvarno poverovala da je život nešto sasvim beskonačno... No, kad sam jedva uspevši da odvojim pogled od njih i dupe od stolice, krenula ka hotelu, ponovo me spopala katarzična euforija i golicava neizvesnost zbog svih žena koje ču tamo videti i upoznati.

ČETVRTAK, DAN PRVI ILI KAKO SMO SE UPOZNALE

Bogu hvala te je stara Juga bila živopisna jedna zemlja u kojoj su sva čuda bila moguća. Na primer, da se od Vardara pa do Triglava pre i posle Tita (skoro pa uglavnom posle) rode deca koja će se tog sunčanog devetoseptembarskog popodneva sakupiti ispod zastave dugih boja kao vesele, pametne i (atr) aktivne lezbejke pri čemu molim da se pridev aktivne čita kao aktivistične jer nije pojedinačno proveravan. Da sam na pravom mestu u pravo vreme bilo je jasno čim sam shvatila kako su organizatorke osmisile golicavi čin upoznavanja. To je uvek najzanimljivije, jer ono što žene pri tom izgovore, upućuje na sve što nisu rekле i što ćeš neminovno saznati, samo je pitanje na kojoj radionicici. Zato nikada ne zapamtim ime prvi put. Uvek razmišljam o tome kako će ga izgovoriti jednom, kasnije. Tog prvog dana posle večere, članice Fens teatra su nam predočile materijale svoje buduće predstave 'Homooriental', naglasivši da je predstava duboko lično motivisana i uvukle nas u svakoj od nas poznate bolne spoznaje, kad smo se susretale s nemogućnošću da nekom dragom otkrijemo sebe baš onakvom kakvom se osećamo iznutra svakog dana svog života.

PETAK, DAN DRUGI, ALI BAŠ RADNI

Kada prvi put crtate svoju životnu mapu, čini vam se da je to 'nemoguća misija'. Te kako da nacrtam baš sve što je bitno, te da li je sve to baš bitno, i šta je uopšte bitno, te da li ja uopšte umem da crtam... Ali kada jednom to pregurate (kao što sam ja onomad u

Somboru), onda shvatite da ste u stanju da ih nacrtate milion i to da sve budu različite, a da sve budu samo vaše.

U feminističkoj teoriji ta pojавa je označena pod nazivom koji sam momentalno zaboravila, ali fora je u višeslojnosti ženskog doživljaja sveta. E, pa to zadovoljstvo da uronimo u neistraženost sopstva, pružila nam je ovoga puta facilitatorka Dragana V. Kuma, koju ovom prilikom toplo pozdravljam. Potom je nastupila pauza za kafu. Pauze su inače, česti delovi dana u kojima smo masovno 'izrabljivale' hotelsku terasu i 'arcile' poslednje dane varljivog novosadskog leta 2004, a ja sam skoro uvek umesto kafe pila sok, što je takođe (i bez sumnje) politički korektan čin.

Usledili su potom okrugli stolovi. Između utopijskog 'Svet koji želimo' i 'Država i lezbejke' izabrala sam, nećete verovati, potonju u kojoj je pomenuta moja seksualna preferenca i nisam se pokajala jer su nas mlade (hiper)aktivistkinje iz cele ex-YU (od kojih moram posebno pomenuti Tijanu P. jer sam joj obećala) veoma iscrpno, a neiscrpljujuće informisale o svim (mahom) uzaludnim (barem na teritoriji SCG) pokušajima da se političarima objasni kako im bez nas Evrope nema. Doduše, naše sestre iz Slovenije, pa i Hrvatske, imale su čime da se pohvale ali nisam primetila da su zbog toga uobražene, pre bi se reklo da su za njansu odlučnije u nastojanju da sve to shvate rutinski i bez viška emocija (koje onda koriste u pametnije svrhe). 'Što južnije to tužnije', mada, gledajući Makedonke... E državo moja SCG, crna rupo u svemiru, da ne bi Novog Sada kakvim bi se napretkom dičila pred pokolenjima koja dolaze! I šta nam je preostalo sem da sa tako pomešanim osećanjima odemo na ručak.

I bi ručak... i šefica sale

A kao što je plan nalagao, trebalo je potrošiti (npr. kreativno) sve te unete kalorije, pa nam je Diana Zg/Bg dala brdo glinamola (ili nekog plastelina) i bojice, i četkice, ne bismo li together napravile maketu Lezbejskog grada. E, to je bilo prava sreća, sreća, radost! Žene su pravile doslovno sve što im je i što im (zbog veličine projekta) nikada ne bi moglo pasti na pamet. Bilo je tu krava, vodoskoka, spomenika, zdanja od domova kulture do staračkih, pa preko obdaništa do igrališta. Sreća moja te sam (iako ne baš u ruke nevešta) sela pored Arine koja je (pored Iskre), komotno mogla poneti titulu najkreativnije u umetničarenju i izmišljanju (kao i nošenju) lepote, pa sam joj asistirala i tako se provukla neopaženo.

“Homofobija u svakodnevici” vratila nas je u sve ono što smo po prirodi stvari zaboravljale dok smo zajedno. Izvirivala je na trenutke sumnja u sve postignuto, a njen ružno lice moglo se popraviti samo radikalnim hirurškim zahvatom u sopstvenoj duši, čime bismo omogućile dotok čistog optimizma koji bi potpomogao procese generisanja ponosa. Ili jednostavnije rečeno: homofobija spolja, ima korena u nama, a to korenje je isprepleteno sa vitalnim organima te ga treba pažljivo uklanjati, sa sveštu o dostojanstvu koje taj rad donosi (ako je to bilo jednostavnije). Zujanje po gradu bilo je minimalno i pokrivalo je isključivo uži centar tj. neposredno okruženje hotela, ali moram da pomenem ‘Fridu’, prelepi mali lokal koji je teško pronaći bez vodiča i u kome smo se prvi put ‘neslužbeno’ zagledale u oči jedna drugoj i u toplini tog prostora prepunog slika i knjiga, za spojenim stolovima i uz čašu crnog vina, loše prikrivena želja... a ne, to je iz neke druge pesme.

Te večeri umesto filma (koji nikada nećemo videti iz ‘teknički razlozi’) desila se promocija knjige ‘Amazonke’ u izdanju LKC-a ‘Deve’ i uz gotovo neprimetno prisustvo jedne od ‘spiritus movens-a’ lezbejskog ugrupljavanja u Srbiji. Nisam sigurna po čijoj volji se to tako desilo, te neću navoditi imena. Slobodno veče se potom umesto u spontanu žurku (što lično preferiram) pretvorilo u niz radioničica + ‘mafiju’ (igru, meni, zasad, još nejasnog sadržaja

i motivacije), što je pokazalo da su žene željne razgovora *tete-a-tete*.

Da mi veće ne bi propalo postarali su se glumci. Tačnije, na terasi hotela dešavao se koktel sa živom svirkom koji smo, treba li reći, momentalno ‘okupirale’ oduševivši prisutne žene, deleći im knjige, lepe reči i osmehe, i đipajući davale podršku mladoj pevačici.

Posle su nam govorile: ‘Što niste došle ranije?’. Muškarci su stajali na distanci potpuno zbumjeni, tek poneki vulgaran u svojoj nemoći.

Da se sve ne bi pretvorilo u masovni ‘coming-out’ intervenisao je gospodin pevač zamolivši nas da napravimo malo mesta na podijumu i za druge goste, koji se, vidi čuda, do kraja nisu ni pojavili. Otišla sam u svoju singletrokretnu sobu i s prozora posmatrala ozarene gošće i vesele lezbejkje kako se razilaze. Lep prizor bejaše to.

SUBOTA: DAN LATENTNOG ZABUŠAVANJA

Počelo je doručkom koji se pretvorio u opšti cirkus jer sam usput srela Leilu i s njom sela za sto. Ta žena jednostavno ne ume da bude ozbiljna, pa sam u suludom tempu, zapravo prvi put dobila iscrpan izveštaj sa slovenačkog Pride-a, sa akcentom na Salome i njen životni put. Jelenu Poštić sam upoznala još u Beogradu, gde je na svojoj radionici zbumila čak i osvećene lezbejkje relativizacijom pojma identiteta per se. Ne sumnjam da joj je uspelo i ovoga puta. No, bila sam već preumorna od zatvorenog prostora, te izađoh da vidim bela dana i upoznam neko novo lice (što mi je kasnije i uspelo) ali tada sam srela Štefi koja se, takođe klisnuvši sa radionice, ušuškala u jednom kafeu na štafti, pa sam joj se pridružila u pesničkom srkutanju kafice i krckanju sećanja na žene koje nisu bile tu.

Ali, kada se jednom autuješ, više ti se ne ulazi, pa se to desilo i meni, iako me malo grizla savest jer je istraživanje medija na temu ‘Svet o nama’ i istoimeni okrugli sto, Nina Đ. F. zaista temeljno pripremila, ali lezbejska žudnja za lenčarenjem na suncu bila je jača, pa smo se Ana, O. i njena NS girlfirend i ja dale u sasvim nepolitičke diskusije na temu... Hmm... više se ni ne sećam koju, jer sam svu pažnju posvetila praćenju

kretanja istopljene čokolade od ambalaže ka njenom jeziku, i tehnikama koje su pritom nastajale neposredno, u podne, u kafeu u centru Novog Sada. E, da ne zaboravim da pomenem i Kseniju koja nije bila tu, niti ičim zaslužuje da bude pomenuta baš ovde, ali ču bojim se zaboraviti, a ona će možda zaslužiti, pa će posle biti kasno za prvi utisak. Toliko o 8. martu.

Više se ne sećam šta je sve bilo za ručak, ali se odlično sećam da sam opet sela za sto sa ‘ludim’ ženama (čitaj: Tanja Tres), pa smo opet bile najglasnije i cerekale se do suza - ko zna zašto. (Ono Tres joj je valjda od tresti se od smeha, ako nije trebalo bi to uvesti.) Hvala joj. I vegetarijanskoj supi. A majice su u sitostampi radile Urška i Maj(ic)a. Raznih boja i natpisa (mislim, majice). Meni su napravile... ali to se ne da opisati, mora se videti, pa koju zanima, neka pita.

Prizori sa ove radionice su ovekovečeni na polaroidu jer se na svakom koraku osećala tolika odomaćenost, da su mnoge grubo prekršile hit by Charming Princess ‘Neću da peglam’, predano fiksirajući natpise mrskim predmetom za izrabljivanje ženskog rada. Standardna radionica o ‘coming out’-u bila je naravno, nestandardna, jer je osmišljena glamurozno, što nije ni čudo pošto se facilitiranja prihvatala Sanja K., pa smo od nečega što bi moglo biti sto puta ispričana priča dobine zbirku neverovatnih različitosti u formi jedne tematske celine, a onda smo dobine mogućnost da to i proslavimo koristeći razna materijalna sredstva za preobrazavanje tela koja do tad nikome za to nisu služila, a Dana je bila najlepša. Sve se pretvorilo, treba li reći, u karneval. Najvažnija pouka koju sam izvukla iz ovoga je da jedinstvo i kompromis ne moraju nužno biti jedini način bitisanja u zajednici, te da je oniks redak i vredan kamen. Ostalo su srebro i žad, podjednako lepi.

Filma iznenadenja nije bilo, a možda je iznenadenje trebalo da bude to da filma i nema. Nisam se iznenadila, nego sam sa drugaricama potražila skrovito mesto gde se točila medovina kao aperitiv za žurku koja je sledila. Smejale smo se toliko da su i svi ostali ‘stolovi’ oko nas živnuli i sve smo shvatile da je odluka da Lezbejska nedelja traje četiri dana, zapravo, mudra i doneta u skladu sa

brigom o ženskom zdravlju i očuvanju energetskih resursa.
U klubu 'Obsession' čije su nam gazdarica i osoblje pokazale izuzetnu naklonost još prvog dana po upoznavanju, desila se žurka za nezaborav. To što se ja lično malo čega sećam nek vas ne buni. Odavno sam navikla da se u uslovima moguće masovne egzaltacije među prvima vinem u nadvesna stanja, te me stoga mnoge pamte kao, blago rečeno čudnu osobu. U tim trenucima tela postaju fluidi i one koje to ne primete propuštaju neverovatno iskustvo i fenomenalnu zabavu, što kasnije motiviše

mnoge akcije za koje nismo ni slutile da su moguće.

Ta grozica subotnje večeri bila je i moj oproštaj od Lezbejske nedelje 2004, jer sam rano ujutru, u 05h, naručila buđenje (brrr, i sad se naježim) da bih stigla na bus. Dok sam vraćala ključ pospanom recepcioneru i konopcem uvezivala moj raspadnuti kofer, zamišljala sam vas kako spavate, svaka sa svojom veoma posebnom lepotom i kako ćete kasnije budne jurcati za loptom u parku, dok će mirni Novosađani, ne shvatajući šta se to dešava sa njihovim gradom, zabrinuto

vrteti glavom.

Izašla sam na trg uvijen u nedorečeno svitanje i koračajući sve dalje od vas, počeh da primećujem retke prolaznice i svaka od njih mi se za trenutak učinila poznatom.

Za kraj: I šta na kraju reći osim da ništa nije bilo isto kao prvi put. Ni vi, ni ja... baš ništa, sem ovog osećaja da hodam - uspravnija, dišem - sigurnija, smešim se bogatije, za sve naše nove ljubavi i za ovu sa kojom hodam, dišem, smešim se... ponovo. Prvi put...

PONOSNA NA SVOJE RODITELJE

MEDIJSKA KAMPANJA 2006

Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava iz Beograda, u saradnji sa Filia die. Frauenstiftung iz Nemačke, kao i raznim domaćim institucijama, televizijskim i brojnim radio stanicama, pokrenula je medijsku kampanju "Ponosna na svoje roditelje", koja je imala za cilj pružanje podrške roditeljima i prijateljicama/prijateljima lezbejki i gej muškaraca.

Povod za pokretanje medijske kampanje bili su rezultati "Istraživanja o nasilju nad LGBTIQ populacijom u Srbiji" koje je Labris sproveo krajem 2005. godine. Samo 7% od ukupnog broja ispitanica/ispitanika je nakon otvorenog ispoljavanja svoje seksualne orientacije doživelo pozitivne reakcije od strane svojih roditelja.

S obzirom na važnost uloge porodice u životu svake osobe, cilj ove kampanje je bio da podrži roditelje istopolno orientisanih osoba u procesu prihvatanja seksualne orientacije svoje dece, a rezultati istraživanja pokazuju da lezbejkama i gej muškarcima, u procesu prihvatanja svog identiteta, najviše nedostaje upravo podrška roditelja.

Kampanja "Ponosna na svoje roditelje" trajala je od 15. oktobra do 15. novembra 2006. godine, a sastojala se od: konferencije za štampu,

televizijskog spota, radio džingla, banera za sajt, štampanog materijala kao i posebnih aktivnosti koje su bile organizovane za roditelje koji se javili Labrisu. Roditeljima koji se obratili Labrisu bila je omogućena i psihološka podrška stručnih osoba kroz grupni i individualni terapijski rad. Usluge za roditelje bile su dostupne i nakon završetka kampanje. Takođe, kao deo kampanje, na vebajtu Labrisa otvorena je posebna rubrika za podršku roditeljima i prijateljicama/prijateljima lezbejki i gej muškaraca.

U nastavku sledi originalni tekst kampanje.

ZA RODITELJKE, RODITELJE, PRIJATELJICE I PRIJATELJE LEZBEJKI I GEJ MUŠKARACA

Ako ste kao većina ljudi, vaša prva reakcija kad saznate da je neko koga volite gej, lezbejka, biseksualna ili transrodna osoba je "Kako da se nosim sa ovim?". Mnogi ljudi nisu spremni za reči "Ja sam gej", "Ja sam lezbejka", "Ja sam biseksualna osoba".

Mi vam možemo reći sa absolutnom sigurnošću da niste sami. Prema nekim statistikama, jedna od deset osoba u

ovoj zemlji i širom sveta je lezbejka, gej ili biseksualna osoba. Prosečno jedna od četiri porodice ima najbližeg člana porodice koja/i je lezbejka ili gej, a većina ljudi ima bar jednu osobu koja je lezbejka ili gej u širem krugu rodbine i prijatelja.

To znači da ima mnogo ljudi sa kojima možete da razgovarate. Postoje knjige koje možete da čitate, filmovi koje možete da pogledate, telefonske linije za pomoć i stručne osobe koje vas razumeju i sa kojima možete razgovarati, drugi ljudi koje možete upoznati i koji vam, delecí svoja lična iskustva, mogu pomoći da napredujete.

Druga stvar koju vam možemo reći je to da ćete - ukoliko to želite - iz ovog perioda izaći sa jačim, prisnjijim odnosom sa svojim voljenima nego što ste ikad imali.

Ali put do te tačke nije uvek lak. Neki ljudi mogu da prihvate te vesti u jednom koraku. Neki drugi su prošli kroz nešto slično procesu tugovanja, uz sav prateći šok, poricanje, bes, krivicu i osećaj gubitka. Stoga, ako su ovo osećanja sa kojima se nosite, ona su razumljiva s obzirom na stavove našeg društva prema lezbejkama i gej muškarcima. Nemojte osuđivati sebe zbog emocija koje imate. Ipak, s obzirom da volite

svog/svoju prijatelja/prijateljicu ili rođaka/rođaku koji/a je gej ili lezbejka, dugujete njemu ili njoj - a i sebi samima - da se krećete ka prihvatanju, razumevanju i podršci.

Iako se možete osećati kao da ste izgubili nekoga, niste. Ona/j koga/koju volite je i dalje ista osoba koja je bila i pre. Jedina stvar koju ste izgubili je vaša

sopstvena slika te osobe. Taj gubitak može biti vrlo težak, ali ta slika može biti sretno zamenjena novim i jasnijim razumevanjem osobe koju volite. Ako su vam se vaši sin ili čerka, prijatelj/ica ili rođak/a svojevoljno "autovali", verovatno ste već prešli više od pola puta. Odluka osobe koju volite da sa vama bude otvorena i iskrena u vezi

sa nečim što mnogi u našem društvu obeshrabruju, zahteva je ogromnu hrabrost. A ona pokazuje i jednako veliku količinu ljubavi, poverenja i posvećenosti njihovom odnosu sa vama. Sada je na vama da odgovorite na njihovu hrabrost, posvećenost, poverenje i ljubav na isti način.

IZMENA DISKRIMINATIVNOG UPITNIKA ZA DAVAOCE KRVI 2006

Republička stručna komisija za transfuziologiju izmenila je pitanje u upitniku za davaoce krvi koje diskriminiše istopolno orijentisane osobe. Nakon što je desetak aktivistkinja/aktivista nevladinih organizacija 20. maja pokušalo da dobrovoljno da krv i bilo odbijeno zbog toga što su imale/li seksualni odnos sa osobom istog pola, Institut za transfuziju krvi Srbije i Republička stručna komisija za transfuziologiju dali su primer dobre prakse institucija koje reaguju i zaustavljaju diskriminaciju na osnovu seksualne orientacije.

Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava dobila je uveravanje od

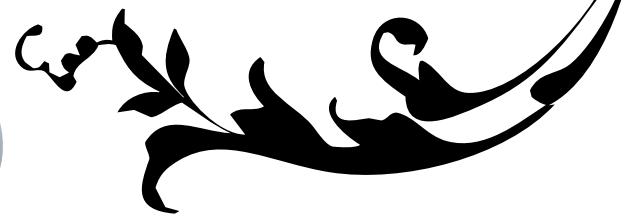
predsednika Republičke stručne komisije za transfuziologiju, Dr sci.med. Gradimira Bogdanovića, da su članovi stručne komisije saglasni da se pitanje broj 24 - „Da li ste ikada imali seksualne odnose sa osobom istog pola?“, izmeni i kako je rekao: „Da će se u novoj varijanti odnositi na rizično ponašanje, tako da ni na koji način ne ugrozi ljudska prava“.

Imajući u vidu praksu da se poslednjih godina ne raspravlja o rizičnim grupama, već o rizičnom ponašanju, kao i zvanične statistike Instituta za zaštitu zdravlja Srbije Batut za našu zemlju, koje pokazuju da su najčešći načini prenosa HIV infekcije hetero-

seksualni odnos i zloupotreba droga intravenskim putem - trebalo bi pozdraviti ovakavu odluku Republičke stručne komisije.

Postupak ocene lezbejke, geja ili bilo koje druge osobe kao nepodobne za davanje krvi samo na osnovu seksualne orientacije predstavlja diskriminaciju i kršenje lekarske etike, i Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava izražava zadovoljstvo zbog zaustavljanja diskriminacije od strane važne zdravstvene institucije u našoj zemlji.

LJUBAV ZA SVE MEDIJSKA KAMPANJA 2007

Labris-organizacija za lezbejska ljudska prava, srednom aprila 2007. godine pokrenula je javnu kampanju protiv nasilja i diskriminacije nad lezbejkama i gej muškarcima, pod nazivom „Ljubav za sve!“

Kampanja „Ljubav za sve“ pokrenuta je zbog visokog stepena homofobije koji postoji u našem društvu, a koji velikim delom dolazi iz javnih prostora - pre svega medija - ali i od uticajnih intelektualaca/ki, javnih ličnosti, kulturnih poslanika/ca... Smatramo neizmerno važnim da o ovom problemu govorimo, jer se veoma često pojmu

RETRO-SPEKTIVA

ljudskih prava, slobode govora i informisanja zloupotrebljava i pretvara isključivo u senzacionalizam i način da se dobiju politički poeni.

Nažalost, u okviru onoga što nazivamo govor mržnje, netrpeljivost koja je upućena ka osobama drugačije seksualne orientacije od heteroseksualne, kao i prema osobama koje na određeni način odstupaju od patrijarhalnih polnih/rodnih obrazaca, često je zastupljena.

Političari/ke kao predstavnici/ce društvenih institucija, predstavnici/e vodećih verskih zajednica, javne ličnosti i javni intelektualci/ke, veoma se često služe homofobijom kao legitimnim - u Srbiji društveno prihvaćenim - sredstvom političke diskvalifikacije.

Međutim, ovakav stav gradi šire društveno mišljenje u kome se drugačija seksualna orientacija od heteroseksualne jednostavno ne prihvata. Pojačana uticajem političkih i verskih lidera/ki, neprihvatanje se često pretvara u mržnju koja rezultira ne samo isključivanjem na različitim nivoima, već i eksplisitnim nasiljem.

Takođe, uticaj proteklih ratova na prostorima bivše Jugoslavije, ostavio je brojne posledice. Porast nacionalizma, militantnog raspoloženja, neuspostavljanje demokratskih vrednosti, doveo je do toga da homofobija postane opravdana i podržana od većine. Generalno - politička i kulturna klima još uvek su veoma represivne prema marginalizovanim grupama.

Da bi upozorili/e na pomenute probleme i apelovali/e na medije

i druge javne prostore u kojima je često zastupljen govor mržnje prema gej i lezbejskoj populaciji, Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava, pokrenula je Ljubav za sve - kampanju protiv nasilja i diskriminacije nad lezbejkama i gej muškarcima.

Kampanja je zvanično trajala mesec dana (aprila-maja 2007.), obuhvatala je objavljivanje dvadeset bilborda na teritoriji Beograda, promotivne materijale i gostovanja u medijima.

Već na početku javili su se problemi.

Uprkos spremnosti Labrisa da se plati pun iznos namenjen reklamnom oglašavanju i činjenici da su sve pripreme zakonski besprekorno urađene, Gradsko saobraćajno preduzeće i tri marketinške agencije su odbile da postave reklamne panoe i bilborde pozivajući se na preveliki rizik kampanje.

Bilborde je prihvatile da postavi, uz male ustupke, agencija MediaMax.

Takođe, s obzirom na to da se kampanja odnosila na problematiku nasilja i diskriminacije lezbejk i gej muškaraca, mnogi mediji nisu našli interesa da o njoj izveštavaju sve dok se na bilbordima nisu pojavile poruke mržnje. Sastavni deo kampanje bila je i konferencija za medije održana 8.

maja 2007. godine u Media centru na kojoj su govorili/e reditelj Janko Baljak, Saša Gajin iz Centra za unapređivanje pravnih studija, Sladana Novaković iz izdavačke kuće Rende i Marija Savić iz Labrisa.

Nakon konferencije poraslo je interesovanje medija za kampanju, pa su nastavljene redovne aktivnosti na promociji iste: gostovanje u medijima, na javnim tribinama, distribucija materijala, predstavljanje kampanje na EXIT festivalu.

Ciljevi kampanje bili su: povećanje vidljivosti nasilja i diskriminacije nad lezbejkama i gej muškarcima, informisanje javnosti i podsticanje i podrška pozitivnim promenama u društvu.

Kampanju je pokrenula organizacija za lezbejska ljudska prava LABRIS iz Beograda, a podršku su dale sledeće organizacije: Gayten (Beograd), LAMBDA - Centar za promociju i unapređenje LGBT ljudskih prava i Queer kulture (Niš-Kragujevac), LGBT SOS telefon (Beograd), NLO-Novosadska lezbejska organizacija (Novi Sad), Queer Beograd kolektiv (Beograd), Queeria - Centra za promociju kulture nenasilja i ravnopravnosti (Beograd), Siguran puls mlađih (Beograd), Taboo (Zrenjanin).

Kampanja Ljubav za sve predstavljala je deo panevropske kampanje All different - All equal. Kampanja je realizovana zahvaljujući podršci Švedskog Helsiškog komiteta za ljudska prava, Beograd.

POVORKA PONOSA 2009

VREME JE ZA RAVNOPRAVNOST

Povorka ponosa LGBTIQ osoba, pod sloganom Vreme je za ravnopravnost, trebalo je da se održi u nedelju, 20. septembra 2009, na Platou ispred Filozofskog fakulteta u Beogradu, s početkom u 11 časova. Međutim, tačno 24 sata ranije Povorka je zabranjena, na mestu na kome je zakazana mesecima ranije. Premijer Republike Srbije Mirko Cvetković članovima i članicama Organizacionog odbora uručio je rešenje MUP-a o premeštanju skupa na Ušće ili

ispred zgrade starog SIV-a, bez prava žalbe i bez objašnjenja kako to promena lokacije doprinosi bezbednosti skupa.

Rešenje Ministarstva unutrašnjih poslova, značilo je zabranu održavanja Povorce ponosa na prijavljenoj lokaciji. Ponuđen prostor na Ušću apsolutno nije bio prihvatljiv za održavanje protesta koji je trebalo da pošalje poruku ravnopravnosti svih građana i građanki a održavanjem nekakvog kvazi skupa na Ušću, gde se niko ne okuplja, ta poruka bi bila upravo suprotna.

Imajući u vidu da postojeći Zakon o okupljanju građana uopšte ne daje ovlašćenje policiji da menja lokacije javnih skupova, kao i da državni organi nisu zaštitili osnovno ljudsko pravo na slobodu okupljanja koje je bilo ugroženo višemesečnim javnim pretnjama - 5 članica članova Organizacionog odbora

podnelo je Ustavnu žalbu Ustavnom sudu Republike Srbije, kao i tužbu Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu.

Kao posledica zabrane Povorce ponosa, usledilo je hapšenje predstavnika desničarskih i fašističkih organizacija tj. došlo je do inicijativa za zbrajanju ovih organizacija, koje do danas nisu sankcionisane.

Tokom šestomesečnog procesa organizovanja Povorce ponosa, pravo na seksualnu orientaciju i LGBT ljudska prava su bili najvidljiviji nakon 2001. godine, dobijena je ogromna podrška domaćih i stranih nevladinih organizacija za ljudska prava, medija, ambasada, EXIT festivala, javnih ličnosti (od kojih su neke snimile spotove koji su se emitovali na TV i radio stanicama), i utaban je put za održavanje Parade ponosa 10. oktobra 2010.

PRVI PUT OBELEŽEN MEĐUNARODNI DAN LGBT PONOSA 2010

Razvijanjem zastave duginih boja, simbola LGBT populacije, sa zgrade Zaštitnika građana 27. juna 2010. godine u Beogradu prvi put je obeležen međunarodni Dan ponosa, a manifestacija je protekla mirno, uz vidljivo prisustvo policije.

“Neobično nam je važno da se ovo prvi put dešava kod nas, uz podršku jedine institucije koja ne samo deklarativno, već i u praksi podržava lezbejska i gej prava u Srbiji”, rekla je predstavnica organizacije za zaštitu lezbejskih ljudskih prava Labris, Marija Savić.

Dragana Vučković, takođe iz organizacije Labris, osvrnula se i na zabranu Povorce ponosa u Beogradu u septembru 2009. godine, uz ocenu da

se po pitanju položaja LGBT (lezbejki, gej muškaraca, biseksualnih i transrodnih osoba) populacije u Srbiji u proteklih 10 meseci ništa značajno nije izmenilo.

“Ukoliko se bezbedna Povorka ponosa desi ove godine, a mi budemo u situaciji u kojoj smo danas, onda je logično pitanje da li to znači da je povorka bila moguća i prošle godine, ali zapravo nije postojalo dovoljno političke volje, pa je ona zabranjena”, zapitala se Dragana Vučković.

Zamenica zaštitnika građana za ravnopravnost polova i prava osoba sa invaliditetom, Zorica Mršević, ocenila je da se međunarodni Dan ponosa u Srbiji prvi put obeležava ove godine jer su se stekli uslovi za to.

“Prvi put Zaštitnik građana ima svoju zgradu. Važno je početi. Jedan miran skup i mirna manifestacija predstavlja prvi korak. Ove godine smo to uradili i vidimo da nema nikakvih problema napolju”, rekla je Zorica Mršević. Ona je rekla da je činom razvijanja zastave, koja je visila od 12 do 13 časova tog dana, Zaštitnik građana pozvao na toleranciju i poštovanje prava LGBT manjine u Srbiji.

“Zaštitnik građana podseća na neophodnost unapređenja i zaštite prava pripadnika/ca ove populacije od diskriminacije, govora mržnje, uvreda i nasilja, kao i prava na bezbedno javno okupljanje”, dodala je Zorica Mršević.

Izvor: Mondo

DADA

BOBANA

O tome šta meni znači Labris dovoljno govori činjenica da sam još uvek tu nakon mnogih godina. U Labrisu sam naučila da volim svoj najdublji identitet i da razumem tuđe identitete. Labris je u ovih 15 godina bio inicijator mojih/naših unutrašnjih promena da bismo zajedno mogle da budemo inicijatorkе društvenih promena.

DRAGOSLAVA BARZUT

Prvi kontakt sa Labrisom bio je naravno virtuelnog karaktera. Kako je pisanje ono što najbolje umem da radim došla sam na ideju da bi moja pomoć LGBT aktivizmu mogla da dode upravo kroz pisanje. Kontaktirala sam Labris sa predlogom o kolumni za Labris web portal. Dobila sam zeleno svetlo i tako je počela naša saradnja, koja traje već skoro tri godine. Bila sam učesnica i jednog od Labrisovih seminara. Bilo je to 2008. godine na Lepenskom viru kada sam se uz njihove radionice i predavanja učila prvim koracima borbe za LGBT prava. Mislim da je Labris u prethodnih deset godina mnogo doprineo tome da lezbejke u Srbiji postanu vidljive. Raznovrsni i brojni edukativni materijali koji postoje u njihovom izdavaštvu, pružaju neophodnu podršku lezbejkama u Srbiji. Ponosna sam na njihov rad i mislim da će tek naredna dekada pokazati koliko je značajan bio rad Labrisa svih ovih godina.

Postojala je u mom životu ta druga dimenzija, tako bliska, a u potpunosti neotkrivena. Jedini način na koji sam mogla tiho, bez deljenja sa drugima da istražujem svoju seksualnost bio je putem interneta - pokušaj da saznam više o ljudima istog seksualnog opredeljenja u Srbiji, Beogradu. Pretpostavljam da se tako pronaže sve bitne životne stvari - slučajno, jer tako i ja pronađoh Labris - tumarajući i tražeći sličnost, razumevanje, pripadanje.

2005. godine prvi put sam otišla u Labris, jedva skupivši hrabrost... Uplašena od nepoznatog, kročivši u prostorije nailazim na devojke nasmejane, hrabre, jake individue, vrlo različite. Sećam se dobro tog osećaja spokoja, mira, konačne pripadnosti svetu u koji sam tako želela da uđem, a nisam smela... Dve godine sam povremeno odlazila u Labris kada god sam imala vremena, osetila potrebu da se opustim, podelim nova iskustva, budem svoja.

2007. godine saznala sam preko Labrisa za savetovalište za lezbejke, koje mi je pomoglo da preživim jedno od težih momenata u životu, radeći na sebi, menjajući se i preuzimajući odgovornost za svoje postupke. Te godine sam prvi put otišla na seminar "Na slovo, na slovo L". Puno korisnih, potrebnih, novih informacija. Ujedno sam upoznala nove devojke, čula njihove životne priče, probleme sa kojima su se susretale, sklapala poznanstva, pa i po koje divno prijateljstvo.

Od tog seminara pa na dalje često sam posećivala Labris. To je bila moja 'sigurna zona', gde mogu biti svoja, mesto gde sam bezbedna i zaštićena.

Od marta 2010. godine volontiram u Info centru koji radi sa korisnicama.

Moja želja i moj cilj jesu da približim Labris devojkama i devojke Labrisu kroz aktivnosti Info centra. Divno je imati nekoga ko se može devojkama naći kao podrška, uputiti ih, posavetovati. S obzirom na to koliko je meni značila pomoć, s naglaskom na pomoć sličnih i vrlo stručnih ljudi, verujem da postoje devojke kojima je preko potrebna smernica i potpora. Zato smo tu. :)

SUNČICA VUČAJ

Na početku devedesetih, kada nije više bilo države, ja sam se jednostavno upustila u gradu, u potragu za mestima gde sam mogla biti slobodna. Nepodnošljivo građanski (a ne mladalački kako sam mislila) gonila me je iznutra i potreba za zadovoljenjem neke gladi za neizgovorljivim, nevidljivim i netaknutim delom mene kome jednostavno - nisam znala ime. Labris je značio mesto gde sam mogla da nađem ime slobode za sebe. To je bila, ispostaviće se kasnije, tek klica procesa u kome je mogla da počne da se razvija moja svest o nečemu što nije bio samo jedan neizdrživi osećaj, već oživljavanje čitave egzistencije.

Danas, mnogo godina od potrage u koju sam se upustila, za mene postoji samo država srca. Nekada nisam imala ni ime, niti državu, a danas mi u državljanstvu, između ostalog, piše - Labris.

ZOE

VREME JE ZA PROMENE

Stalno nam govore nije vreme za promene

Stalno nam govore da odemo među naše sigurne zidove

Stalno nam govore vi i vaše privatne orgije

Stalno nam govore to nisu vaše ulice

E pa čuj nas jer ti kazem na sav GLAS!

Otvorile smo ormane i krenule natenane
da osvajamo sve pa čak i vaše male ekrane

Kupite kokice i stavite šljokice
Jer upravo ide vežite se POLEĆE

Lezbejke iz kraja, vole sve što valja
Smoki, jafa keks, guarana i papaja
Jedan dim pre spavanja
i jedan kad je nedelja
Gandža je naša najslada užina

LEZBEJKE SMO SVE ZATO PONOSNE
SMO BRE!

Lezbejke smo sve majke, profesorke,
devojke, srednjoškolke, studentice,
priateljice i vaše komšinice!

LEZBEJKE SMO SVE ZATO PONOSNE
SMO BRE!

ŠTEFA MARKUNOVA

Draga Lepa,
opet si me pokrenula iz apatije, beznađa, poslala mi fotku 'marice' kojom se završio Dan ponosa u Beogradu ove godine. Tako su vas razvozili zbog vaše sigurnosti do vaših domova. Ovaj put niste bili prebijeni, bili ste sačuvani od strane policije, alal im vera! 'Maricom sa Ivicom', dотићni je održao kontrolu i svoju ministarsku reč.

Gledala sam sve to iz svog kreveta, ni zdrava ni bolesna, ometena mentalnom digresijom, iskustvom prethodnih parada. Našom uspeliom (!) paradom iz 2001. kod 'konja'. Ja je zovem 'Nina i baloni'... Pa onda prvom zagrebačkom gej paradom iz 2002. na kojoj sam bila sa mnogima iz ex-Juge i sveta... Zagreb, lep dan i mnogo običnog naroda, sredovečnih parova i starijih ljudi, možda srednja klasa koja je preživela ratove i raspad sistema, raspad Jugoslavije, te nije mogla da odoli pozivu slobode i iracionalne apstrakcije u novoj demokratiji - nekakvi tamo GEJ LJUDI PARADIRAJU...

Moja euforija i veličanstveni trenutak, moj ostvareni san, to nema cenu... Parada u Zagrebu. Tako je svuda oko nas bilo obezbeđenje, redari u civilu, u žutim prslucima tik uz nas i na metar udaljeni od prolaznika. Policijska prtnja u specijalnim zaštitnim uniformama sa štitovima, obezbeđenje najvećeg rizika. I gledaoci, prolaznici koji nam skandiraju i tapšu, sve tako do povratka šetnje centrom na početno mesto u parku, odakle smo krenuli. Finale se odigralo u paviljonu parka, smenjivali su se ambasadori stranih zemalja u Hrvatskoj uz govore podrške. Gej parada je uspela!

A ja... kod 'Iskoraka' izlazim iz kolone sa lecima u ruci i dajem jedan jednoj simpatičnoj, razdraganoj starici iz publike. Tamne naočari zaštitele su mi oči, ali ne i otvorena usta. Sekundu kasnije vidim samo ruku muškarca koja drži konzervu, i mlaz nečega uleće mi je u usta i nos! Užas! A osećaj - zdrobljeno staklo seklo mi je grlo i nos, nije bilo krvi, samo bol... Nisam znala da je to suzavac, mislila sam da je to nekakav sprej za insekte... Nikom i nisam govorila o tome, niti sam tražila lekarsku pomoć. Kako ipak ja nisam insekt, pokazalo se na kraju i sada. Preživila sam i to, nekoj od mojih iz zagrebačke porodice sam rekla: "To ti je ono 'šta si tamo tražila, to si i dobila'..." Znam da smo pregurali 5. oktobar i suzavac kod skupštine, tamo je bilo i magle i dima. Uletele smo u "Kasinu", brisale i prale oči od suzavaca i to je bio drugačiji, policijski suzavac.

Na paradi ponosa u Ljubljani (otišla sam posle Zagreba u Ljubljani), bilo je tako divno! Tamo nije bilo ni suzavca, ni policije... Ja sam došla sama za svoj groš, popela se na prikolicu, to je bila prava pozornica. Borut me je podigao svojim rukama. Tu je bila grupa od tri transvestita karnevalski odevenih, pevali su... To sam im prvo rekla kad smo se zagrlili na toj prikolicu u Ljubljani: "Bojte ste i lepši i od Cece!!! Dodite u Srbiju na naš gej prajd!" To sam i rekla i okupljenom gej narodu: "Dodite u Srbiju, Srbija vas čeka raširenilih ruku!"

Te godine sam donela nagradu Labrisu, iste te večeri finale kod "Monokla", ista priklica, gej narod, karnevalska raspoložen, Labrisu se uručuje nagrada AKADEMIJE FLAMINGO. Iz svojih ruku predala sam Labrisu to zasluzeno priznanje, iz velikog sveta...

Eto i taj naš gej prajd se dogodio malo kasnije, na sve mora da se sačeka...

Pišem ovo zbog parole, vidi se kroz staklo "LJUBAV", može da ide u sve medije kao dokument ovog našeg vremena...

vaša Štefa Markunova

ZORICA

IVANA

Sećam se da je moj prvi susret sa Labrisom bio u takozvanom Klupčetu, u Kralja Petra. Prikazivao se film "Boys don't cry". Tu sam po prvi put počela da se "muvam" sa jednom poznanicom, koja će kasnije postati moja prva "ozbiljna" veza. Kasnije sam dolazila na žurke, najviše se sećam onih u prostorijama AŽIN-a. A onda je došla na red i čuvena lezbejska nedelja u Somboru...

Kada sam 1992. počela da se bavim ženskim aktivizmom, deo tog novog iskustva bila je i *Arkadija*, grupa koja je okupljala lezbejke i gejeve pa sam počela da budem redovna "arkadijevka". Viđali smo se po stanovima i restoranima, a kada su neke ženske grupe dobile svoje kancelarijske prostore, *Arkadija* ih je takođe koristila, kao prvo, prostore Ženskih studija i Ženskog centra.

Bila sam među onima koje su podržale odvajanje lezbejki iz te heterogene grupe, jer sam smatrala da se gubi orientacija na probleme istopolno orijentisanih žena, tako da smo se mi žene odvojile u *Labris*, koji je tada osnovan i u čemu sam učestvovala iz sve snage. Stalno sam insistirala na aktivnostima pravnog i političkog karaktera Labrisa, a moja odgovornost za to bila je još veća što sam u tim prvim danima Labrisa bila jedina pravnica i naravno, shvatala sam važnost pravnih promena i političkih aktivnosti kao potencijalno mnogo dalekosežnijih. Sećam se da su mi i tada bile dosadne radionice na večite teme *coming out*-a, odnosa majke i čerke i sl. Shvatam da su to teme koje za svaku novu generaciju lezbejki predstavljaju otkriće, neminovnost i da je važno da sve prođu kroz to, samo ja nisam mogla da ceo svoj LGBT aktivizam svedem na to i beskrajno ponavljanje istog. Menjale su se labrisovske postave, mnogo žena je prošlo, ostavilo svoj trag i otislo ili ostalo. Mnoge od njih su mi bile vrlo drage, mnoge su me impresionirale, sa mnogima sam blisko i sarađivala u raznim labrisovskim aktivnostima.

Srećna sam da se ta pravno-politička komponenta nikada više nije izgubila iz Labrisovih aktivnosti. Labris je ostao zauvek moje "dete", odraslo, nezavisno i spremno da vodi sopstveni samostalni život i aktivnosti. U kojim god profesionalnim ulogama da sam se nalazila od osnivanja Labrisa pa do danas, uvek sam smatrala da treba da budem od pomoći, pružim podršku i budem otvorena za saradnju svake vrste koja je potrebna Labrisu.

Najviše sam bila impresionirana liderstvom Labrisovih koordinatorki 2009. u pokušajima da organizuju Paradu ponosa. Ne sećam se da sam ikada bila toliko ponosna na Labris kao tada kada su one vodile velike bitke sa javnošću, političarima, moćnicima, homofobijom, celim društvom. Parada koja je održana 2010. u velikoj meri je zasluga napora koje su upravo Labrisovke učinile prethodne godine. One su otvorile neka do tada čvrsto zatvorena vrata, one su prešle 70% puta koji je vodio ka tome da se taj događaj konačno i desi u Srbiji, to ne treba da se zaboravi.

Ljiljana Živković

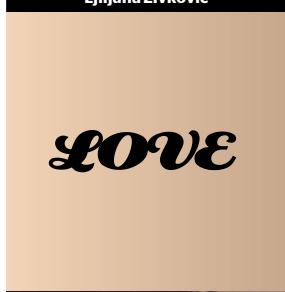
Radenka Grubačić

Ksenija Forca

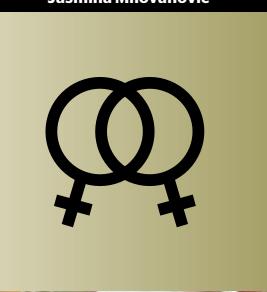
Jasmina Milovanović

Nina Đurđević Filipović

Dijana Matijašević

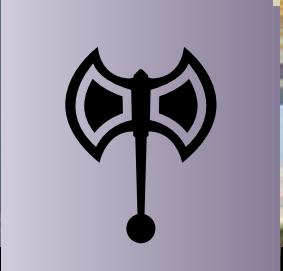
Zorica Rajić

Tanja Tres

Jelena Čelebić

Ivana Todić

Ljiljana Živković
 1995 jedna od osnivačica
 Labrisa
 2001-2002 Koordinatorka
 2002-2005 Koordinatorka
 Labris info centra
 2005-2006 Izvršna
 koordinatorka
 2006-2007 Računovotkinja
 i Urednica publikacija

Radenka Grubačić
 1997 - 2001 Aktivistkinja i
 volonterka
 2001 - 2002 Koordinatorka
 mjesечnog programa
 2002 - 2005 Koordinatorka
 programa edukacije za
 ženske i druge NVO za
 ljudska prava, omladinske
 organizacije i medije
 2005 - 2007 Koordinatorka
 Info centra
 2007 - 2009 Programska
 koordinatorka

Jasmina Milovanović
 2001 - 2005
 Računovotkinja

Dragana Ilić
 2001 - 2004 Knjigovotkinja

Vesna D.
 2001-2002 Organizacija
 mesečnih aktivnosti,
 Koordinatorka programa
 edukacije za ženske i druge
 NVO za ljudska prava,
 omladinske organizacije i
 medije
 2001-2002 Organizacija
 mesečnih aktivnosti,
 Koordinatorka programa
 edukacije za ženske i druge
 NVO za ljudska prava,
 omladinske organizacije i
 medije

Tanja Smiljanić
 2001-2002 Personalna
 asistentkinja

Milena Zagorac
 2001-2002 Administratorka

Nina Đurđević Filipović
 2001 - 2003 Web
 koordinatorka
 2002 - 2005 Koordinatorka
 programa edukacije za
 ženske i druge NVO za
 ljudska prava, omladinske
 organizacije i medije

Dijana Matijašević
 2001 - 2008 Web-
 administratorka

Zorica Rajić
 2002-2005 Program
 edukacije za ženske i druge
 NVO za ljudska prava,
 omladinske organizacije i
 medije

Tanja Kalinić
 2003-2005 Web
 koordinatorka

Jelena Čelebić
 2002-2004 Asistentkinja
 za javno lobiranje i
 zagovaranje

Marijana Šerer
 2005-2006 Koordinatorka
 programa edukacije

Ivana Todić
 2004 Projektna
 asistentkinja za javno
 zagovaranje i lobiranje

Jasmina Petrašinović
 2002-2005 Administracija

Aleksandra Pešić

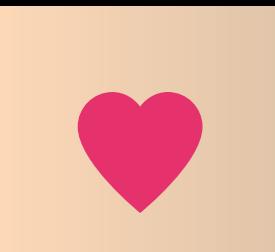
Jelena Višnjić

Jelena Radić

Majda Puača

Marija Savić

Dragana Vučković

Jelena Vasiljević

Marija Savić

Marijana Šerer

Mirela Pavlović

Snežana-Andreja

Arambašić

2005 - 2006

Računovotkinja

Dragana Vučković

2005-2007 Projektna asistentkinja za javno zagovaranje i lobiranje

2007-2009 Koordinatorka projekta Javno zagovaranje i lobiranje

2009-2010 Koordinatorka projekta Pravna pomoć

Ksenija Fora

2005 Asistentkinja koordinatorke za Edukaciju

2008 Programska koordinatorka za Edukaciju

Marija Savić

2005 - 2007 Urednica web-sajta

2007 - 2010 Koordinatorka Info centra

2010 Koordinatorka za lobiranje i javno zagovaranje

Aleksandra Pešić

2006-danas, Administratorka

Anja Hemon

2006 - 2007 Koordinatorka programa edukacije

Jelena Radić

2007-2010, Računovotkinja

Danijela Mladenović

2007 Asistentkinja na programu edukacije

Diana Miladinović

2008-2009 Pravnica

Majda Puača

2008 - 2010 Webmaster

Mirela Pavlović

2009-2010 Programska koordinatorka za edukaciju

Jelena Vasiljević

2009 Asistentkinja koordinatorke Info centra

2010 Programska koordinatorka Info centra

Nataša Milenković

2010 Izvršna menadžerka

Jelena Višnjić

2010 Programska asistentkinja za rad sa medijima

16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama 2002

Hotel Turist 2002

Izlet - Resavska pećina 2007

Druga lezbejska nedelja Sombor 2000

Druga lezbejska nedelja Sombor 2000

Druga lezbejska nedelja Sombor 2000

Izlet - Resavska pećina 2007

Koktel u Labrisu 2009

Izlet Carska bara 2009

Izlet Carska bara 2009

Izlet - Resavska pećina 2007

Koktel - 2003

8. mart 2009

Izlet na Frušku Goru 2003

Izlet na Frušku Goru 2003

Koktel u Labrisu 2007

Koktel u Labrisu 2007

Koktel u Labrisu 2007

Koktel u Labrisu 2007

Koktel u Labrisu 2007

Koktel u Labrisu 2007

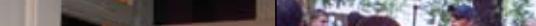
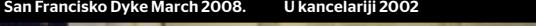
Koktel u Labrisu 2007

Koktel u Labrisu 2007

Koktel u Labrisu 2007

Žurka 2007

Zagreb Pride 2003

LABRISOVE PUBLIKACIJE

GODIŠNJI IZVEŠTAJ ZA 2007.

Autorka: Dragana Vučković
Prevod na engleski: Ana Zorbić
Tehničko uređenje, prelom i dizajn korica: Adorjan Kurucz
Štampa: Standard 2
Tiraž: 500
Beograd, 2008.

GODIŠNJI IZVEŠTAJ ZA 2008.

Autorka: Dragana Vučković
Prevod na engleski: Milica Jeremić
Lektura: Marija Savić
Tehničko uređenje, prelom i dizajn korica: Adorjan Kurucz
Štampa: Standard 2
Tiraž: 500
Beograd, 2009

GODIŠNJI IZVEŠTAJ ZA 2009.

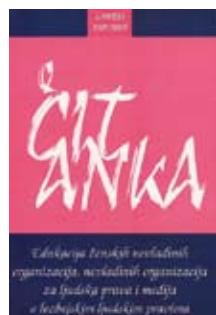
Autorke: Dragana Vučković i Marija Savić
Prevod na engleski: D. Saržinski
Lektura i korektura: Aleksandra Delić
Prelom i dizajn: Adorjan Kurucz
Štampa: Standard 2
Tiraž: 500
Beograd, 2010

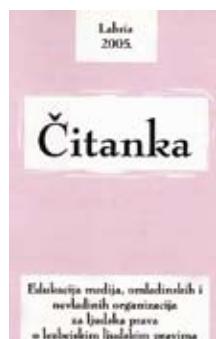
ČITANKA 2003.
Uredile: Nina Đurđević Filipović i Radenka Grubačić
Lektura i korektura: Dina Rašić
Tehničko uređenje i prelom: Aleksandra Rašić Radosavljević
Dizajn: Aleksandra Rašić Radosavljević

ČITANKA 2006.
Uredila: Ljiljana Živković
Lektura i korektura: Aleksandra Rašić
Dizajn korica: Ana Klarić
Tehničko uređenje i prelom: Aleksa Ždero
Štampa: Standard 2, Beograd
Tiraž: 500

ČITANKA 2004.
Uredile: Danijela Živković, Mira J., Vedrana V.
Lektura i korektura: Dina Rašić, Aleksandra Rašić
Tehničko uređenje: Nina Đ. F.
Dizajn: Ana Klarić
Štampa: Arteast

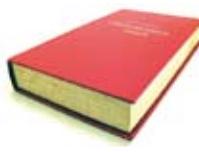
ČITANKA 2005.
Lektura i korektura: Dina Rašić, Aleksandra Rašić i Jasmina Čaušević
Dizajn korica: Ana Klarić
Tehničko uređenje i prelom: Aleksa Ždero
Štampa: Standard 2
Beograd
Tiraž: 500

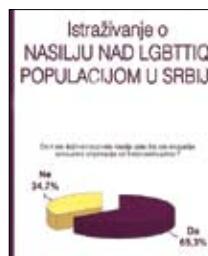
ČITANKA 2009.
Uredila: Marija Savić
Tehničko uređenje, prelom i dizajn korica: Adorjan Kurucz
Lektura i korektura: Aleksandra Rašić, Marija Savić
Štampa: Standard 2, Beograd
Tiraž: 1000
Izdavanje ove publikacije pomogao je Švedski helsinški komitet za ljudska prava

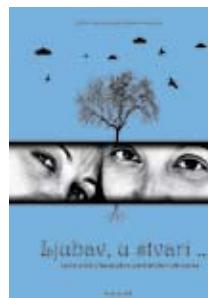
GOVOR MRŽNJE
Uredile: Danijela Mladenović i Dragana Vučković
Tehničko uređenje i prelom: Adorjan Kurucz
Dizajn korica: Adorjan Kurucz
Štampa: Standard 2
Beograd
Tiraž: 300

ISTRAŽIVANJE:
Ivana Čvorović
Uredila: Ljiljana Živković
Lektura i korektura: Aleksandra Rašić
Tehničko uređenje, prelom i dizajn korica: Adorjan Kurucz
Štampa: Standard 2,
Tiraž: 500
Beograd, 2006.

ISTRAŽIVANJE:
Ivana Čvorović
Uredila: Dragana Vučković
Lektura i korektura: Aleksandra Rašić
Tehničko uređenje, prelom i dizajn korica: Adorjan Kurucz
Štampa: Standard 2
Tiraž: 500
Beograd, 2006.

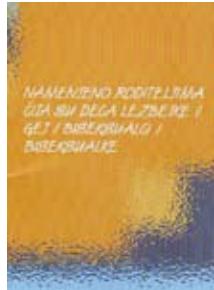

LJUBAV, U STVARI
Intervjujsala i uredila intervjuje: Ljiljana Živković
Uredile: Marija Savić i Radenka Grubačić
Lektura i korektura: Aleksandra Rašić
Tehničko uređenje, prelom i dizajn: Adorjan Kurucz
Štampa: Standard 2
Tiraž: 1000

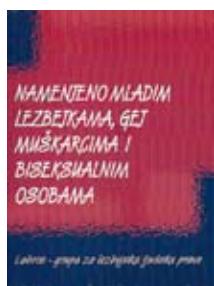
Beograd, 2008.

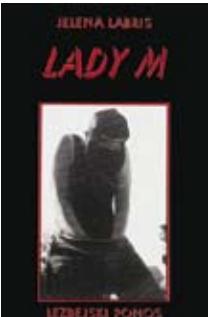
PRAVO NA LEZBEJSKU EGZISTENCIJU U SRBIJI
Autorka članaka: Dušica Popadić
Uredila: Ljiljana Živković
Tehničko uređenje, prelom i dizajn korica: Adorjan Kurucz
Štampa Standard 2,
Tiraž 1000
Beograd, 2006. godina

NAMENJENO RODITELJIMA LGB
Uredile: Aktivistkinje i saradnice Labrisa
Prevod: Vedrana Lektura i korektura: Dina Rašić Tehničko uređenje: Mila Gorila Godina: 2002

NAMENJENO MLADIM LGB OSOBAMA
Uredile: Aktivistkinje i saradnice Labrisa
Prevod: Vedrana Lektura i korektura: Dina Rašić Tehničko uređenje: Mila Gorila Godina: 2002

LADY M
Autorka: Jelena Labris
Tehničko uređenje: Violeta Fotografija: Igo Štampa: Logos, Totovo selo
Tiraž: 300
Godina: 1995

LG POPULACIJA U STAMPANIM MEDIJIMA U SRBIJI 2006
Uredila: Ljilja Živković
Lektura i korektura: Aleksandra Rašić Tehničko uređenje, prelom i dizajn korica: Adorjan Kurucz Štampa: Standard 2
Tiraž: 300
Beograd, 2006.

LG POPULACIJA U STAMPANIM MEDIJIMA U SRBIJI 2008
Uredila: Ksenija Forca
Lektura i korektura: Radenka Grubačić Tehničko uređenje, prelom i dizajn korica: Adorjan Kurucz Štampa: Standard 2
Tiraž: 300
Beograd, 2008

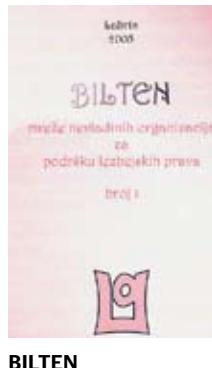
ŽENE KOMETE
Autorka: Štefa
Markunova
Štampa: Beograf
Tiraž: 500
Godina: 1996

ŽENE NA RIBARSKOM OSTRVU
Autorka: Štefa
Markunova
Ilustracije: Aprilija Luzar
Prekom i štampa: Excelior, Beograd
Tiraž: 700
Godina: 2002

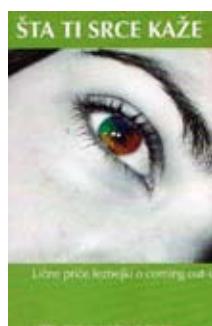
ŽENE U MREŽI
Autorka: Štefa
Markunova
Lektura: Slavica
Stojanović
Štampa: Beograf &
MJM
Tiraž: 500
Godina: 1996

BILTEN

TONOSNA NA SVOJE RODITELJE
Kampanja podrške roditeljkama, roditeljima, prijateljcama i prijateljima LBGT osoba
Oktobar-Novembar 2006
Prevela i priredila: Organizacija Labris

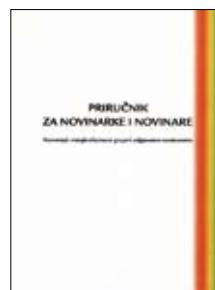
ŠTA TI SRCE KAŽE
Intervjuisala i uredila: Sunčica Vučaj
Uredila: Ljiljana Živković
Lektura i korektura: Aleksandra Rašić
Tehničko uređenje, prelom i dizajn korica: Adorjan Kurucz
Štampa: Standard 2, Beograd
Godina: 2006

PRVO JE STIGLO JEDNO PISMO
Petnaest godina lezbejskog i gej aktivizma u Srbiji i Crnoj Gori 1990-2005.
Lektura i korektura: Aleksandra Rašić
Prevod na engleski jezik: Miodrag Kojadinović
Dizajn korica: Ana Klarić
Uredila: Ljiljana Živković
Tehničko uređenje i prelom: Alekса Ždero
Štampa: Standard 2
Tiraž: 500
Beograd 2005.

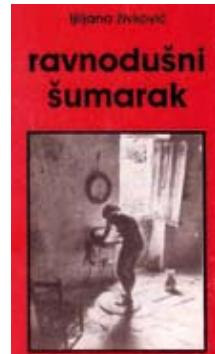
PRIRUČNIK ZA NOVINARE I NOVINARKE 2004
Dizajn: Ana Klarić
Štampa: Arteast
Tiraž: 100
Beograd, 2004

PRIRUČNIK ZA NOVINARE I NOVINARKE 2005
Uredila: Ljiljana Živković
Dizajn korica: Ana Klarić
Tehničko uređenje i prelom: Alekса Ždero
Štampa: Standard 2
Tiraž: 300
Beograd, 2005

PRIRUČNIK ZA PRAVNIKE I PRAVNICE
Priredila: Dragana Vučković
Lektura i korektura: Marija Savić
Tehničko uređenje, prelom i dizajn korica: Milica Todorović
Štampa: Standard 2,
Beograd
Tiraž: 100

RAVNODUŠNI ŠUMARAK
Autorka: Ljiljana Živković
Štampa: Logos, Totovo selo
Tiraž: 300
Godina: 1995

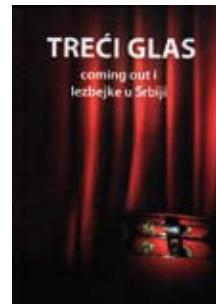
SIGURNIJI LEZBEJSKI SEX
Lektura: D. Rašić
Tehničko uređenje i prelom: Adorjan Kurucz
Dizajn: Snežana Škundrić
Prepress: Dragana Petrović
Beograd 2007.

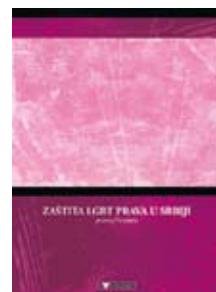
PRIRUČNIK ZA PRAVNIKE I PRAVNICE
Lektura i korektura: Dina Rašić
Tehničko uređenje: Mila Gorila
Godina: 2003

SMERNICE ZA PSIHOTERAPIJSKI RAD
Prevod: Aleksandra Delić
Lektura: Mirela Pavlović
Korektura: Jelena Vasiljević
Tehničko uređenje, prelom i dizajn korica: Milica Todorović
Štampa: Standard 2,
Beograd
Tiraž: 500

TREĆI GLAS - COMING OUT I LEZBEJKU U SRBIJI
Autorka: Sunčica Vučaj
Uredila: Radenka Grubačić
Tehničko uređenje, prelom i dizajn korica: Adorjan Kurucz
Fotografija: Biljana Stanković Lori
Lektura i korektura: Radenka Grubačić
Štampa: Standard 2
Tiraž: 1000
Beograd 2009.
Izdavanje ove publikacije pomogao je SIGRID RAUSING TRUST

ZAŠTITA LGBT PRAVA U SRBIJI - PRAVNA BROŠURA
Priredila: Diana Miladinović
Tehničko uređenje i prelom, dizajn korica: Adorjan Kurucz
Lektura i korektura: Marija Savić
Štampa: Standard 2
Tiraž: 500
Beograd, 2009. godina
Izdavanje ove publikacije pomogao je Švedski helsinski komitet za ljudska prava

LABRISOVE PUBLIKACIJE

VREDNOSTI, MISIJA I VIZIJA LABRISA

LABRIS JE LEZBEJSKA, FEMINISTIČKA, NEVLADINA, NEPROFITNA ORGANIZACIJA OSNOVANA 1995. GODINE U BEOGRADU SA CILJEM PROMOCIJE LEZBEJSKIH LJUDSKIH PRAVA I LEZBEJSKE VIDLJIVOSTI U DRUŠTVU.

VIZIJA LABRISA

Labris teži jednakopravnom društvu različitosti u kojem će sve osobe bez obzira na njihovu seksualnu orientaciju, identitet i druge različitosti, živeti dostojanstveno uz potpunu zaštitu i afirmaciju njihovih ljudskih prava.

MISIJA LABRISA

Labris je organizacija koja smatra pravo na različito seksualno opredeljenje jednim od osnovnih ljudskih pravom i radi na iskorenjivanju svih oblika nasilja i diskriminacije nad lezbejkama i ženama drugačije seksualne orientacije od heteroseksualne.

VREDNOSTI LABRISA

Vrednosti Labrisa - odnose se na lezbeijke, transseksualne, biseksualne, heteroseksualne, queer i samoidentifikovane žene (skraćeno će se obeležavati "žene")

1. Poštovanje različitosti, univerzalnosti ljudskih prava i razvijanje solidarnosti po nacionalnom, rasnom, verskom, klasnom, starosnom, profesionalnom osnovu kao i psihičkoj, fizičkoj i zdravstvenoj sposobnosti.
2. Solidarnost sa svim marginalizovanim grupama a posebno sa gej muškarcima, travestitima, biseksualnim muškarcima i ženama, transeksualnim, transrodnim, interseksualnim i queer (u daljem tekstu LGBTIQ) osobama.
3. Zalaganje za jednakе mogućnosti kroz pozitivnu diskriminaciju
4. Podrška, savezništvo i saradnja sa ženama i ženskim grupama u skladu sa politikama saradnje.
5. Labris radi na povećanju lezbejske vidljivost unutar ženskog i LGBTIQ pokreta.
6. Nenasilna komunikacija i nenasilno rešavanje konflikata. Članice Labrisa podržavaju politike izvinjenja i praštanja, kao i asertivnost i odgovornost u rešavanju konflikata
7. Transparentnost unutar i van organizacije.
8. Rad po feminističkim principima
  - poverljivost kada se radi o ličnim pričama
  - mešanje u običaje, religiju, porodicu
  - verovanje ženama
  - iskustvo svake zene je jednak vredno
  - podrška malim koracima ženama
  - ne vrednovati i ne interpretirati iskustvo
  - diskriminacija nad ženama nije lični problem žena već društveni fenomen

Impresum

Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava • Beograd, Srbija
Tel: 011/323 1547 • Mob: 064/700 82 93 • Fax: 011/337 3011 • E-mail: labris@labris.org.rs • www.labris.org.rs
Uredile: Majda Puača i Jelena Vasiljević • Lektura/korektura: Milica Jeremić • Dizajn/prelom: Ana Humlijan
Štampa: Standard 2, Beograd • Tiraž: 500
Beograd 2010
Redovno izdanje lezbejskih novina • Broj: 25 • Godina XVI

CIP - Katalogizacija u publikaciji Narodna biblioteka Srbije, Beograd
305-055.2(497.11)

LABRIS / uredile Majda Puača i Jelena Vasiljević - God. 1, br. 1 (1995) - Beograd : Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava, 1995. - (Beograd : Standard 2) - 30 cm

ISSN 2217-4079 = Labris
COBISS.SR-ID 228152839